

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Ali FIRAT

Din sorununa devrimci yaklaşım

MELSA Yayınları

Ali FIRAT

Din sorununa devrimci yaklaşım

MELSA Yayınları

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

MELSA Yayınları: 12

Birinci Baskı: Mayıs 1991

Dizgi: DİZ Basın Yayın 512 36 68

Kapak ve İç Baskı: GÜLŞAH Matbaası

MELSA Yayınları

Piyerloti Cad. No: 85 Daire: 2 Çemberlitaş -- İstanbul

Tel: 516 72 01

Ali FIRAT

Din sorununa devrimci yaklaşım

MELSA Yayınları

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Temel kavramlara açıklık getirmek ve düzeltmelere gitmek yolunda oldukça çaba sarfediyoruz ve oldukça da yoğunlaşmış durumdayız. Bu yararlıdır da. Yoldaşlar topluluğu, tartışmasını bilen bir topluluktur. Yeni tanrılar, yeni dinler icat etmeyelim. Biz, bilimsel sosyalizmin gerçekliğine inanıyoruz; ama "dinimiz sosyalizmdir" demiyoruz. Bilimsel sosyalizm, dinin, hatta felsefenin aşılmasıdır da. Ancak, bundan dinin bir hiç olduğu, tamamen demode olduğu ve insan yaşamında etkili olmadığı sonucu asla çıkmamalıdır.

Din gerçeğine komünizm adı altında inkarcı yaklaşım, genelde olduğu kadar, özellikle Ortadoğu halklarında çok tehlikeli bir etki yaratmıştır. Bu yaklaşımın halktan soyutlanmaya, dolayısıyla da gerici- liğin oldukça güçlenmesine yol açtığını hemen belirtelim. Hatta denilebilir ki; din gerçeğine inkarcı yaklaşım, diyalektik materyalizmin kaba uygulanma-

sı anlamında olup, Ortadoğu devrimlerinin gelişme-yişinin en önemli nedenlerinden birisidir.

Klasik komünist partileri, Ortadoğu sahasında yetmiş yıldır varlık sürdürüyorlar. Ama en izole olmuş topluluk durumundadırlar. Bunun esaslı -özellikle ideolojik- nedenlerinden birisi de, dinsel gerçeğe, 'komünistler tanrı tanımaz', "din eşittir gericilik" şeklindeki yanlış yaklaşımdır. Böylece, daha işe başlar başlamaz bu sözcüklerle adım atıldığında bütün toplum karşıya alınmış olur. Bunu yapmakla bilimsel sosyalizmin başına en büyük kötülük, sosyalistlik adına getirilmiş olur. Bu, mevcut klasik komünist partilerinin pratiğinde tamamen açığa çıkmıştır.

İran İslam Devrimi geliştiğinde ve onun temellerinin atılmasından çok daha önceleri İran'da komünist partisi vardı. O zaman güçlü olan komünist partisi, islam devrimi geliştiğinde bu gücünü korumaktaydı. Ama gelişen olguya o kadar çarpık yaklaştı ki, sonuçta imha olmaktan kurtulamadı. Biz, suçu sadece islam devrimine yükleyemeyiz. Komünist sıfatıyla yola çıkanların kendi toplum gerçeğine çok çarpık ve inkarcı bir biçimde yaklaşmalarını da önemli bir neden olarak ele alıyoruz.

Türkiye'de ilk sosyalizm tartışmalarının yapıldığı dönemde dine küfürle işe başlandığı bilinmektedir. Dine küfürle işe girilmesiyle birlikte, dine bağlı ezici bir halk çoğunluğu, daha baştan sosyalizme karşı şartlandı. Sosyalistler, "tanrı tanımaz, aile tanımaz" biçiminde damgalandı. Gericiler, bunu kışkırtılar ve sonuçta, ancak ucube tipinde bir solcu imajı kaldı. Halkların kurtuluş ideolojisi olması gereken sosyalizm, bu yaklaşım yüzünden, halkların aleyhinde işleyen, onların özgürlük mücadelesinin önünde

engel teşkil eden bir konuma kadar götürüldü. Bu konuda TKP pratiği hayli öğreticidir. Sanki görevi halk hareketini geliştirme değil de, engellemekmişçesine bir işlev gördü ve halen de bunun çabası içindedir. Görülüyor ki, din son derece hayati bir konudur. Kısacası, bu konuda yanlış yaklaşım, daha baştan itibaren yenilgiye götürüyor.

Arap toplumlarında komünist partilerinin etkileri yok denecek kadar azdır; buna karşılık, bu toplumlar üstünde islamın etkisi çok güçlüdür. Komünist sıfatını taşıyanların, islama doğru bir biçimde yaklaşmama ve reel sosyalizmin bir memuru gibi hareket etmeleri, kendilerinin varlıklarıyla yokluklarını eşit duruma getirmiştir. Bir süre önce CIA'nın komünist partiler hakkında yaptığı değerlendirmeyi bir gazete de okuduk. Kıbrıs Komünist Partisi'nden tutalım, dünyanın birçok ülkesindeki komünist partilerine kadar, bu partilerin etkilerini ve üye sayılarını vermektedir. Ancak, sıra Türkiye Komünist Partisi'ne gelince, "Adını dile getirmeye değmez" diyor; yani ne kadar etkisiz bir parti olduğunu vurguluyor. Ortadoğu'daki diğer partilerin durumu da böyledir. Acaba bilimsel sosyalizm genelde din gerçeği, özelde de Ortadoğu halklarının toplumsal oluşumundaki islami gerçeği değerlendiremeyecek, ondan sonuç çıkarmayacak kadar çözümsüz müdür? Elbette ki hayır. Sosyalizme bunu yüklemek demek, onun çağımızın önder eylem kılavuzu olduğunu inkar etmek demektir. Dolayısıyla, onu çözümsüz kılmak doğru değildir; doğru olan, bilimsel yaklaşımın bütün toplumsal olgulara gösterdiği yaklaşım gibi, din gerçeğine, onun oluşumuna ve halihazırdaki toplumsal etkisine de yaklaşımı doğru bir temelde, sosyalist ideolojinin

ışığında yapabilmektir. Bunun için, inkarcı-sekter bir yaklaşım içinde olmayacağımız gibi, "sosyalizm eşittir islam" ya da "islam sosyalizmi" deyip sosyalizmin bağımsızlığını, bilimselliğini inkar etme yoluna da sapamayız

Doğru çözüm, toplumsal bilimdedir; bilimsel sosyalizm, toplumun gelişim yasalarını veren, bunu gerçeğe en yakın gösterebilen biricik bilimdir. O halde, bir toplumsal olgu olarak bu konuda da doğruya en yakın çözümlerler gösterilebilir. Biz de bu inancımıza dayanarak, din gerçeğine bir tartışma taslağı düzeyinde yaklaştırmaya çalışacağız.

Dinin tanımı, doğuşu ve insanlığın gelişimi üzerindeki etkileri

Her şeyden önce, dinin tanımına bir açıklık getirmek gerekiyor. İnsan türünün ortaya çıkmaya başladığı koşullarda, tür olarak insanlaşmanın başladığı dönemde, ona bu niteliklerini veren yetenekleri konuşturmaya başladığında, bir din değerine, bir din düşüncesine, bir dini bakış açısına ulaşmak zorundaydı. Bunu iki nedenle yapmak durumundaydı; bir yanda olağanüstü gördüğü doğa güçleri, öte yanda ise kendi yetenekleri söz konusuydu. Yeryüzüne yeni çıkan bir varlık düşünün ki, bu varlık yetenekleri ile yeryüzüne hakim olabilecek durumdadır; o zaman yapması gereken, yeteneklerini harekete geçirecek ürün toplamak, hayvan besleme çabasını göstererek birçok değeri bir araya getirmeye başlamaktır. Bu, bir şeyler toplama, bir şeylere sahip olma yete-

neğini kullanma demektir. O halde, bu hakim olma, elde etme yeteneği onda neden hemen, "bu dünya benimdir" düşüncesini geliştirmesin? Dünyamız da olağanüstü güzellikte bir gezegen olduğuna göre, neden hemen cennet kavramına ulaşmasın? Neden ölümün zifiri karanlığını, yokluğu, daha az önce çıkmış olduğu hayvanlık aleminin koşullarını kabul etsin? Neden kendini yüceleştirmesin? Ama sahip olduğu değerlerin yanı sıra bir de duyduğu korku var. Örneğin, güneş doğuyor ve son derece güçlü ışık saçıyor; gök gürlüyor, kuvvetli şimşek çakıyor; bir yandan zifiri karanlık, bir yandan yağmur var, ormanlar var, canavarlar var! Ve bütün bunlar, onun yaşamı üzerinde her saat, etkili oluyorlar. O da bunları bir yandan kıskanıyor, bir yandan da büyüleniyor. İşte bunlar, hayatına oldukça hükmediyor ve "karanlıklar tanrısı", "aydınlık tanrıları" bu temelde ortaya çıkıyor. Güneşi görmüş ve hemen "Güneş Tanrısı" yaratmışlardır. Japonya'daki imparatorlara, halen "Güneşin Oğlu" derler. Güneşin Japonya'daki etkisi çok daha anlamlıdır. Bunun, oranın iklimiyle de biraz bağlantısı vardır. Düşünülürse, doğada en güzel rolü güneş oynar ve dolayısıyla en büyük toplum gücü de güneş gibi olur; ya da "Güneşin Oğlu" olur. Zaten Japon imparatorları kendilerini tanrı ile özdeş sayıyorlar. Örneğin, "Fırtına Tanrısı" vardır. Her doğa kuvvetine bir tanrı ile karşılık verilmesinin en iyi örneğini, klan-kabile yapısında görüyoruz. Belgelere geçtiği ve isimleri günümüze kadar yazılı olarak ulaşabildiği için, bu konuda iyi bilgilere sahibiz; onlarda hemen hemen her doğa kuvvetini temsil eden bir tanrı vardır. Bunların en büyüğü Zeus'tur. Daha tek tanrılı dinlere gitmeden önce, tek tanrılı

dinlere yaklaşımın adeta bir ön aşamasıdır da "bütün tanrıların tanrısı." Onun adına mabetler yapılır; dikilen heykelleri son derece görkemlidir. Toplum üzerinde oldukça etkilidir.

Başlangıç dinlerinin durumuna baktığımızda, tamamen doğa kuvvetlerini temsil ettikleri görülür. Henüz insani bir kuvveti değil, doğanın bir kuvvetini temsil etmektedirler. Çünkü insanlığın ilk ortaya çıkış koşullarında, ancak din, doğa kuvvetlerini dizginlemenin yanıltıcı bir zemini olabilirdi. Bu olgu çok önemlidir. Örneğin, bulunduğumuz ortamda sizler çeşitli emniyet tedbirleri altında sağlıklı yaşayabildiğiniz için, ruhunuzda, beyninizde fazla bir sarsıntı yaşamadan varlığını sürdürürebiliyorsunuz. Ama ilk insanın içinde bulunduğu koşulları düşündüğümüzde, ne fabrikalarda herhangi bir yiyecek veya giyecek imalinin ne de hazır da su vb. temel ihtiyaç maddelerinin var olduğunu görürüz. Böyle bir durumda her şey doğa koşullarının elverişliliğine bağlıdır.

Hayvanları avlayacak, ama son derece dayanıksız olduğundan kendisi de yutulabilir! Doğaya çok muhtaç; ancak doğa kuvvetleri onu oldukça zorluyor. Unutmayalım ki, bu konuda çok zavallıdır, güzel gezegenimize gözünü açmış; ama gezegenimizdeki kuvvetler onu her an mahvedebilir. Sığınacak evi de yoktur; öyle şimdiki gibi konutlara sahip değildir. Ne bir bıçağı, ne bir avuç tuzu, ne ateş ve ne de yiyeceği vardır; çırılçıplak ve açtır. Böyle bir konumda olan insanı ele alalım ve dini anlamaya çalışırken insanların bu durumunu gözönüne getirelim. O, bu zayıflığını, bu çıplaklığını ne ile giderecek? Elbette ki bazı tanrılar icat ederek veya kendini tanrı katına yücelte-

rek! Şu konuda yanılmadığımıza inanıyorum: İnsanlar kendilerini hükmedenler durumuna getirmek için, zavallılıklarından, korkularından ve zayıflıklarından kurtulmak için, doğaya sempatik gözükmek ve doğayı anlayışlı kılmak için ve elbette ki hepsinin de ötesinde kendilerini egemen kılmak için, din ve tanrı düşüncesine başvuruyorlar. Aslında kişinin kendisinin hakim olmada gözü vardır. İşte bunun ön aşaması da, kendisine tanrılar yaratmaktır.

Diğer yandan, kendisine zarar vermekte olan doğa kuvvetlerini de dizginlemek istiyor. Bunun çocukça bir yöntemi olarak o, doğa gücüne tapınıp, onun putunu yaptığında ve geçip önünde secdeye durduğunda, kendini çocukça bir kandırmaca içinde bulur. Kendini kandırdığında da, tapındığı güç, ona; örneğin ihtiyacı olan yağmuru yağdırır, ışığı saçar, büyüklük sağlar! Gök tanrılarına, bereket tanrılarına yakıştırılan rollere bakın; hep kendisinin zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak içindir. Her ne kadar, dinler bize son derece ütöpik yaklaşımlar gibi gözüküyorsa da, vardırırlar. Böylece, tanrılar icat etmeye ne gerek var diyecek durumdaysak da, yanılmayalım ki günümüz dünyasının tanrıları farklıdır. Şimdikininki dini de farklıdır. Onları anlatmaya çalışacağız. O koşullardaki insana bakarak, soruyu cevaplandıralım.

Gerçekten o dönem insanı ruhen, fiziksel yönden ve düşünce itibarıyla böyle çırılçıplak olan, iki sözcüğü, iki ağaç dalını bile bir araya getiremeyen konumdadır; fakat düşünmeye cesaret ediyor, ruhen de bir ürperti duyuyor. Doğruluk, iyilik ve güzellik kavramları onu etkiliyor. O zaman bu insan çok gezmek zorundadır. Yaşama karşı çok dikkatli olacak, ona kutsallık derecesinde bakacaktır ve kanımca bu,

onda hemen dinsel bir yaklaşıma yol açmaktadır.

Daha da somutlaştırırsak; din, insan türünün doğayla karşılaşmasında ilk girdiği düşünce ve ruhsal gelişme biçimidir. Doğayla temasın, düşünce ile temasın, evrenle temasın ilk insanımızda olduğu biçimdir. O halde bundan bir sonuç çıkar: Din, insanlık kadar eskidir. İnsanlığın oluşumundan ayrılmaz bir parçadır. İnsanın varlığı dinsel bir varlıktır. Dini tanımayan hiçbir toplum yoktur. Hepsinin yaşamında din vardır. İşte burada, günümüzdeki kaba materyalizmin inkar ettiği ve son derece sakıncalı sonuçlar çıkardığı tezin yanı sıra, dini inkar sayan ve toplum içinde başlangıçtan günümüze kadar gelen etkilerini inkar eden yaklaşımın ve halkların devrimci mücadelelerinde son derece sekte ve yabancılaşıma yol açan konunun aşılması mümkün oluyor. Din, insanlığın oluşumunda vazgeçilmez bir evre olarak değerlendirilmelidir. İlk insan türünün kendi zayıflıklarını gidermesinde, kendini ruhen doyurmasında, kendini güçlü, kuvvetli hissetmesinde önemli bir role sahiptir. İnsan kendini güçlü, kuvvetli hissediyor; çünkü, "benim tanrım var" diyor. Yani bugün nasıl ki insan, "benim niteliklerim var" diyor ve bu niteliklerine dayanarak yaşıyorsa, bunu geçmişte "tanrım var" şeklinde yapmaktadır. O olmazsa yaşayamaz. O zamanki insan, hemen her kuvvete bir tanrı biçmiştir. Tanrıların içinde büyükleri de vardır. Tanrısı büyük olanın (ki, bu büyük kabiledir) diğer kabileler üzerinde egemenliği olacaktır. "Benim tanrım diğerlerinden daha büyüktür" demek, insanı bir güven anlayışına, bir güçlenmeye götürür. Nesnel bir temeli olmayan bir tiptir; ama ayakta tuttuğu için bu da bir kuvvettir. Yani, "tanrıya sığınarak kılıç kullanmak" sözünde

de ifadesini bulduğu gibi, ona sığınarak kılıcı daha sağlam vuruyor. Kaldı ki, düşüncenin hepsi biraz da böyledir.

Bugün zorlu düşünceye sığınarak en güçlü eylemlere yöneliyorsunuz; demek ki, din, manevi bir kuvvet olarak başlangıçta insanlar için vazgeçilmez bir öneme haizdir. Küçümsememek gerekiyor. İnsanoğlu, doğaya karşı var olan muazzam zayıflığını, korkularını, acılarını bununla örtüyor. Çünkü, koşullar onu son derece zorluyor; ama öte yandan onu rahatlatmak için hemen din ve tanrı merhumu imdada yetişiyor ve o zaman insanın gelişmesinde bugünkü bilim kadar rol oynuyor. Bugün bilim, işlerimizi nasıl bu kadar kolaylaştırmışsa, o zamanki dinsel aşamada da dinler ve tanrılar, insana manevi yönden bu kadar yararlı olmuşlardır. Bu, az bir destek değildir. O halde, dinin insan türünün ortaya çıkışındaki rolüne bir değer biçmek yerindedir. Din, bütün zayıflıklarını kapatmada, korkularını, endişelerini, acılarını gidermede insanoğlu için bir ilaçtır. Hem de gereklidir. İlk insan, neden bilimsel gerçeklere ulaşamadı, neden yanılgılara, saplantılara kapıldı, denilemez. Çünkü, o, günün koşullarında bundan farklı davranamazdı. O halde, ilk insanın gerçeğini daha iyi anlamak gereklidir. Bu yapıldığında din gerçeğini kavramak da kolaylaşacaktır.

Demek ki din, başlangıçta esas olarak insanın doğa, dünya, evren hakkındaki umutlarını ifade eder; bu da olumlu tanrılara, olumlu din düşüncesine yol açar. Zorluklar, acılar, umutsuzluklar, zorba tanrıların; korkular ise, boyun eğilen tanrıların ortaya çıkmasına yol açar. Din düşüncesi başlangıçta biraz da tanrı olgusu etrafında oluşur. Uzun bir süre, ilkel ko-

müenal toplum boyunca ve daha sonraki önemli sınıflaşma aşamasında, özellikle de feodal toplumda din etkilidir. Yani din sürekli evrim geçirir; ama esas itibarıyla, hakim ideolojik-manevi kuvvettir. Başlangıçta rolü daha çok doğa karşısındaki zayıflığı gidermek iken; toplumun gelişmesi ve kabileler arasındaki eşitsizliğin gelişmesi ile birlikte büyük din, küçük din; benim tanrım, senin tanrın; benim putum, senin putun düşüncesi gelişir. Kabile büyüdükçe ve birden fazla kabileye bölündükçe, ana kabile ana tanrıya, ana tanrıçasına yönelir. Onu, diğer kabilenin tanrılarına egemen kılar. Daha sonraki tek tanrılı dinlere, daha çok da toplumsal kuvvetlere göre belirlenen yönelmenin ilk aşamasıdır bu. Dinlerin başlangıçtaki olumlu ve doğa karşısındaki zayıflığı kapatıcı rolü, giderek toplumsal kuvvetlere karşı toplumsal kuvvet oluşturma, toplum üzerinde egemenlik kurma temelindeki bir role bürünmeye ve bununla tamamlanmaya başlar ki, köleciliğin başlamasıyla, daha çok da feodalizmin gelişmesiyle ortaya çıkan tek tanrılı veya evrensel dinler, son tahlilde, bir yönüyle sömürünün evrenselleşmesine, diğer yönüyle de insanın artık doğayı denetlemesine, doğaya hakim olmasına bağlanır. Güçlenen insan, toplumun tek tanrısı mertebesine yükselmiştir. İnsanlık kavramının gelişmesi, klan-kabile topluluklarından çıkma, "hepimiz insanız" düşüncesine ulaşma, özellikle islamiyette ve hristiyanlıkta daha belirgindir. Buradan giderek bütün insanlığın tanrısı anlayışına ulaşılmıştır. Başlangıçtaki çok tanrılılık, anlaşılır nedenlerden ötürü çok yönlü doğa kuvvetlerini dile getirirken, onlara karşı bir önlem, acındırma, yakınma veya bunlara sığınarak egemen olma anlamında bir rolü oynarken, insan toplumu-

nun klan-kabile birliklerinden kurtulup giderek daha ileri toplumsal biçimlenişe ulaşması klan ve kabilelerden halk birliklerinin oluşması ve insan türünün her yerde insanım diyecek kadar olgunlaşması, milli dinlerin (bu yahudilikte çok barizdir) ve de onun bir üst aşaması olarak bütün insanlığı ilgilendiren dinlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Başlangıçta, dinlerin esas itibarıyla doğa karşısındaki zayıflıklardan kaynaklanan özelliğine karşın, toplumun ve üretim araçlarının gelişmesiyle, giderek doğadan, doğanın olumsuz koşullarından daha az etkilenme görülür. Toplumun uzun vadeli varlığını sürdürmesi ve insan türünün toplumsal bir kuvvet durumuna gelmesi, dinin dönüşüm geçirmesine yol açmıştır. O zaman daha çok toplumsal aşamaya uygun bir biçimlenmeyi yaşamaktadır ki, o da toplum içindeki etkili kabile, hanedan, sınıf egemenliğine hizmet eder duruma ulaşmasıdır, toplumsal eşitsizlik konumunun bünyesine denk düşmesidir.

Yahudilik

Bir klan ya da kabilenin başka klan ya da kabileler üzerinde egemenlik kurmasında tanrılardan önemli oranda yararlanılmış; egemenlik çoğu zaman "tanrı buyruğu" olarak kabul ettirilmeye çalışılmıştır. Böylece din, insanlığın daha bu aşamasında olumsuz bir rol oynamıştır. Ezme-ezilme, sömürme-sömürülme ilişkilerinde tanrının, dinin kullanılması; işte, sınıflaşma sürecinin başlangıcında dinin kullanılması olayı budur. Sınıflaşma sürecinin başlangıcında dinin konumu da böyle ortaya çıkıyor. Özellikle de yahudi dininin özümlemesini yaptığımızda şöyle bir gerçek karşımıza çıkacaktır: Yahudi dini, milli bir din olma açısından hem en eski, hem de sınırları en dar çizilmiş bir dindir. Bu dinsel felsefede, yahudi toplumunun, tanrı tarafından en yüce kılınması, bütün insanlığın üstüne oturtulması ve tüm insanlığın,

egemenliği altında olması, toplum olarak kutsallaştırılıp yüceltilmesi durumu vardır. Dikkat edelim, böyle bir yaklaşım, yahudiliğin daha sonraki olumsuz işlevine temel teşkil edecektir.

Bunun diğer bir kaynağı da şudur: Bu dinin doğduğu dönemde henüz yahudiler milliyetleşme aşamasına gelmemiştir. Aslında yahudiler bir topluluktur. Ancak, bir yandan Mısır firavunları, diğer yandan daha geri durumda olan çöl kabileleri, onları sıkıştırmaktadır. Kendileri Mısır'la bugünkü Suriye-Filistin, Suriye-Ürdün arasında ve Filistin topraklarında peygamberleri Musa'nın öncülüğünde dolaşıp durmaktadırlar. Aynı zamanda kendilerini üstün bir durumda da görmektedirler. Bir yandan bir milli çerçeveyi kendilerine geçirmeye; öte yandan da, bununla bütün insanlığın üzerinde kendilerini hakim kılmaya çalışmaktadırlar. Yahudi dininin çıkışında bu özellik hayli belirgindir. Dolayısıyla, yahudi dini, yahudiye özgüdür. Yahudinin yüceltilmesini amaçlar. Yahudinin Allah'ın en sevilen kulu olduğunu, diğer bütün insanların ona hizmet etmekle mükellef bulunduğunu vaaz eder. İşte, temeli böyle atılmıştır. Ancak şöyle bir dönemi de ifade ettiğini belirtmek gerekir: İlkel klan-kabile dinleriyle daha sonraki insanlığın tek tanrılı dinlerinin geliştiği dönemler arasındaki aşamada ortaya çıkmıştır. Bu konuda seçkin bir örnek durumundadır. Yahudi dini (musevilik), ne klan-kabile dinidir, ne de bütün insanlığın dinidir. O, "seçkin" yahudi kavminin dinidir. Bu konuda bağnazdır. Son derece şoven, milliyetçidir. Yahudiden başka hiç kimseye asla üstünlük hakkı vermez, sonuna kadar egemen olmak durumundadır. İnsanlığın egemen kesimidir. İşte, yahudiler, bu düşünce yü-

zünden sürekli saldırılara uğrar. Yani yahudi, herkesi kendine düşman yapmıştır. Herkesi düşman yaptığı için de herkesle savaşır ve bu savaşta yalnız olmaları, yahudilerin dünyanın dört bir tarafına savrulmalarına yol açar. Buna tarihte, yahudiler peryası da denir. Bu durum, yahudi dininin (musevilik) özelliklerinden kaynaklanır. Yahudiler, ya herkese karşı düşmanlık yapmakta ya da gidilen yerde herkesle ilişki geliştirmektedirler. İşte bu durum, Almanya'da büyük katliama yol açtı. Hitler çılgınlığının yahudi düşmanlığında, yahudiliğin bu özelliğini gözönüne getirmek gerekir. Yahudi, mutlaka üstünlüğünü, hakimiyetini dayatacaktır. Bu da gelişmiş toplumlarda, kavimlerde onlara düşmanlığı getirmekte ve onları katliamlara götürmektedir. Yahudilik; geçmişte ve günümüzde devamlı olarak insanlığın önemli bir sorunu olmuştur.

İnsanlığın daha ileri bir evresinde dinsel gelişmedeki aşama, tek tanrılı dinler, yani semavi dinler aşamasıdır. Tanrı artık yeryüzünden gökyüzüne tırmanmıştır. Bu, ne demektir? Bu, insanlığın kendisine güveninin artması, yani toplumsal gücün artmasıdır. İnsanlığın ilkel kabile, klan parçalanmışlığından kurtulup daha üst ve bütün insanlığı etkisi altına alan bir toplumsal biçimlenişe (ki, bu köleliktir, daha sonra feodalizmdir) ulaşması demektir. İşte, dinsel planda buna denk gelen aşama, dinin tek tanrılı dinler seviyesine çıkmasıdır.

Yahudilik, yahudi kavminin dini olmakta ısrarlı olduğu için, çok tehlikeli bir konumu daha M.Ö. 500 yıllarında yaşar. Bu durum çarpıktır ve düzeltilmesi gerekir. Müslümanlık ve hristiyanlık; musevilikten etkilenmiş olmalarına rağmen, onun gibi değildirler.

Ama musevilik, her şeyi yahudiler için öngördüğünden, günümüzdeki katı burjuva-ulusal şovenizmi gibi tehlikelidir. Demek ki, musevilik gerçeğinde görüldüğü üzere, dinde de, şovenizm en tehlikeli gelişmelere yol açabilmektedir.

Hıristiyanlık

Hıristiyanlık, diğer nedenlerle birlikte özellikle yahudiliğin bu durumuna düşmemek için kendini, bütün insanlığın, hatta ezilmişlerin dini olduğunu ilan eder. Neden bunu yapmak durumundadır? Öncelikle, musevilik hakim bir kavmin dini olarak ortaya çıkmıştır. İkincisi, bol sayıda doğal özellikler yansıtan dinler vardır. Ama toplum gelişmiştir. Geliştiği için de yeni bir dinin (hem doğal özellikleri hem de kabile, kavim özelliklerini yansıtmayacak) kendisini bütün topluma yansıtmaması gerekecektir. Bütün insanlık kavramı soyut bir kavramdır. Soyut bir kavram, karşılığında, "tanrı şudur, tanrı budur" dedirtmez. Soyut kavramın maddi varlığı yoktur. İnsanlık, bu anlamda görünmez; ama son derece etkili bir kavramdır. Ve karşılığını tek tanrılı dinde bulur. İsa, insan olmakla birlikte, artık tanrıdır. Dikkat edersek,

şöyle bir tartışma halen vardır: İsa tanrı mıdır, yoksa bir insan mıdır? Cevap olarak, "tanrının oğludur" derler. Dikkat edilirse, dile getirilmek istenen gerçeklik, tam bu aşamaya denk geliyor. İnsan kendini tanrı katına yükseltmek, yerden koparmak istiyor. Yani doğal dinlerin özelliklerinden kurtulmak, tüm insanlığın malı haline getirmek, genel bir kavrama yönelmek istiyor. Burada, insan olan İsa, kendisini tanrılaşmış durumda görecektir. Bir de yeryüzünün her tarafının artık tanınması, keşfedilmiş olması gerçeği vardır. Unutulmasın ki, keşfedilmenin olduğu yerde din kalkar. Kuvvetler keşfedilmiş, özellikleri keşfedilmiş, keşfedilmeyen ise evrendir, gökyüzüdür. O zaman, orada tanrıya yer vardır. Tanrı gidecek orayı kendisine mekan edecektir. Başlangıçta belirtildiği gibi, insan dünyaya hükmetmek istiyor. Hükmetmek istediğine göre, kendisine bir kuvvet atfedecektir. En kuvvetli giz nedir? Kendisini tanrı katına yükseltmektir. "Tanrı şöyle güçlü" dedi mi, bu, "ben bu kadar güçlüyüm" demektir. Böylece, insan kendisini güçlü gösterebilmesine olanak tanıyan bir dini yaratmaya yönelecektir. Buradan özellikle imparatorluk olayına gireceğiz. Önce din ve tanrının büyüklüğünün gösterilmesi gerekiyor. Kişi kalkıp, "ben büyük biriyim, tanrıyım" dese kimse inanmaz. Ama önce büyük din ve büyük dinin büyük tanrısı yaratılır, ardından da kişi, tanrıyı temsil ettiği, olağanüstü özelliklere sahip olduğu iddiasını ortaya atar.

İşte İsa olayı bu aşamadaki bir olaydır. Yavaş yavaş yeryüzünden gökyüzüne doğru gider ki, tabii bu, kabilesine göre böyledir. İsa artık, tanrı veya tanrının oğludur. Artık, hakim olmak isteyen insandır. Başlangıçta o, bütün ezilen insanımız adına vardır.

Çünkü insanımız bu düzeyde yine acılar içinde kıvrılıyor. Çok çarpık bir sınıfsal baskı türü vardır. Özellikle Roma İmparatorluğu çok acımasızdır. İnsanlığın gelişmesini oldukça engeller bir konumdadır. Çok sayıda köle vardır, köleleşme vardır. İnsanımız o kahramanlık çağında, kahramanca tanrılar seviyesine de ulaşmıştır; ama onda bir düşürülme durumu da söz konusudur. Fakat şimdi insan büyümüştür. Toplum büyümüştür. O zaman bunu telafi etmek gerekecektir. O, Roma kabilelerinde kendisini direkt tanrı, Roma Tanrısı görmek, böyle ilan etmek, kendisini insan özelliklerinden çıkartmak söz konusudur. İmparatorluk tanrılarla özdeştir. Hem Roma'nın ayrıcalıkları söz konusudur hem de çok aşırı bir biçimde, "tanrı eşittir ben" anlayışı vardır. İnsanlık üzerinde haddinden fazla zor bir güç haline gelmektedir. İşte bu yönden, İsalık, kavim dini olmaktan, Roma dini olmaktan uzaktır ve ona karşıdır. Yahudilikten etkilenmiştir; ama yahudiliğe karşıdır. Roma üzerinden etkilenir; ama Roma'ya karşıdır. Roma'nın ezdiği kölelere sahiplik etmek ister. Kabile dinlerinden uzaklaşmak ister. Yeryüzünün kötülüklerinden arınmak ister. İnsanlığın düşürülmüş olduğu acı sefilliği, köleliğin acılarını dindirmek ister. İşte bütün bunlar, İsalığın, hristiyanlığın oluşumunun belli başlı nedenleridir. Bu nedenle İsa, "Senin bir yanağına vurursam sen diğerini uzat" der. Yani başlangıçta yumuşaktır. Otoriter değildir. İktidardan uzaktır; çünkü, iktidara karşıdır. İlimlidir; fakat ilk defa bütün insanlık adına konuşur. Büyüklüğü buradadır; İsaviliğin büyüklüğü buradadır. Klan-kabile, millet ve hatta devlet dini olmaktan çıkıp, bütün insanlık adına, bütün kölelerin adına bir çağrı yapar. Bu çağ-

rı, İsa'yı oldukça yüceleştirir, kutsal bir varlık haline getirir ve işte buradan da, denildiği gibi, "gökyüzüne uçup gider."

Müslümanlık daha değişik bir ortamın dinidir. Müslümanlık döneminde İsavilik, Roma İmparatorluğu'nun resmi dini olmuştur. Ezilenlerin dininden, egemenlerin resmi dinine dönüşmüştür. Bu çok önemli bir aşamadır. Kesinlikle Bizans İmparatorluğu'nda müthiş bir hristiyanlık korkusu işlenmiştir. Hristiyanlık daha M.S. 395'de tanınıyordu. Bu tarihte resmi din haline getirilmiştir. Roma İmparatorluğu'nun ideolojik hamuru olarak iş gören hristiyanlık, hem imparatorluğun oluşumunda hem de gelişiminde rol oynar. Genel bir insanlık dini olduğu için de sayısız kabile ve kavim üzerinde etkili olma da çok güçlü bir işleve sahiptir. Kısacası, onun ihtişamından duyulan korku ile erkenden resmileşmiştir. Roma, başlangıçta hristiyanlığa karşı çok acımasızdır. Çok sayıda havariyi yakmıştır. Halen her tarafta gizlendikleri mağaralar vardır. Acımasız bir güç karşısında ayakta durmak ve gelişmek için onbinlerce mağara yapmışlardır. Büyük bir zorba güce karşı çok gizli ve zor koşullarda yaşamışlardır. Yaptıkları mağaraların hepsi keşfedilememiştir. Manastırların 1989 yıl önceden temelleri atılmıştır ve halen sapasağlam ayakta dururlar. Bilindiği gibi, kiliseler ve onların ilkel biçimi olan manastırlar çok görkemli ve gizlidir. Kocaman dağ başlarında manastır açmışlardır. Yeraltında dev sığınaklar yapmışlardır. Bu ne demektir? Zamanın azgın Roma İmparatorluğu'na karşı, inançlarını savunmak ve toplantılarını yapmak için karargahlarını tesis etmedir. Ve uzun süre, 300-400 yıl, sadece ezilenlerin, acı çekenlerin

dini temsilcileri olarak, Roma'da gizlenerek yaşamaya çalışmışlardır. Yeraltına gizlenmiş, korkunç ve görkemli dağlarda kendilerine manastır açmış, dünyanın her tarafına savrulmuşlardır. Bu, çok büyük bir inançla ve azimle kendini korumadır. Dinsel görünüm altında sınıfsal savaşımı sürdürmedir. Roma, artık 300-400 yıl geçtikten sonra, özellikle Bizans İmparatorluğu'nda dinin büyüklüğünü kabul eder ve bir dönüşüm geçirir. Hristiyanlık artık resmi din haline gelir. İmparatorluğun gelişmesinde din artık temel resmi ideolojik çerçevedir. İmparatorlar, hristiyanlığın hamisi kesilir; büyük kiliseler yaparlar. Örneğin, Ayasofya Kilisesi bu dönemden kalmaz. Artık hristiyanlık yücelik katına ulaşmıştır. Dolayısıyla, hristiyanlığın gizlilikten kurtulma dönemi başlamıştır. Gizlilikten kurtulan hristiyanlık resmileşmiştir, onur kazanmıştır. M.S. VI. yüzyıl sonlarındaki islamın çıkışına kadar durumu böyledir. Görkemli bir uygarlık dini halindedir. Bizans İmparatorluğu, yarı-feodal, yarı-kölelik özellikleri ile hristiyanlığı da kendine çok iyi uydurarak, çok sağlam bir güce ulaşmıştır. Ve böylece yayılır, dört kıtaya etkisini taşır. Daha önceki aşamasında bu dinin havarilerini, aziz ve azizelerini unutmamak gerekir. Hepsi büyük zulme karşı başkaldırının kurbanları ve temsilcileridirler. Ve halen de böyle yansıtılır. Onları bu çerçevede anlamak gerekiyor.

Müslümanlık

Hıristiyanlık resmi bir ideoloji haline geldikten sonra Ortadoğu toplumlarında daha fazla etkili olmak için çaba sarfetmiştir. İstanbul bunun için bir merkezdir. Yine Şam çok önemlidir, bir merkezdir. Antakya hakeza böyledir. Fakat Arap Yarımadası'nda ilkel kabileler söz konusudur. Ne yahudi dini ne de İsviliğe tam bulaşmışlardır. Yani hıristiyanlığın da mensupları değildir. Peki hangi dinin mensuplarıdır? Bilindiği kadarıyla, Kâbe'de Lad ve Fad tanrıları var. Bunlar kabile tanrılarıdır. Kâbe'de 360 tane putun varlığı söz konusudur. Ne kadar Arap kabilesi varsa, herhalde o kadar da put var. Rakam önemli değil, ama işin özü böyle. Unutmayalım, yine o zaman temel ideolojik çevre olarak dinsel bir kesim söz konusudur. Özellikle gelişen toplumun en gelişen temsilcisi olduğunu iddia eden musevilik ve

onun kavimi olan yahudiler vardır. Şehir uygarlığında ve ticarete etkilidirler. Diğer yandan hristiyanlık vardır. Her ne kadar musevilikle çelişmesi varsa da, o da resmi bir din, yani devletin dini olarak, Arap Yarımadası'nın kuzeyinde, Şam'da hakim bir dindir. Burada çok güçlü bir uygarlık inşa edilir. İlahen kalıntıları vardır ve görkemlidir. Arap Yarımadası'nın iç kesimlerine yönelik olarak güçlü kolonileri oluşmuştur. Kiliseler, manastırlar vardır. Orada hristiyanlar, papazlar faaliyet yürütür, hatta Muhammed ilk çıktığında, ticaret yaptığında bunlarla temas kurar. Yahudi tüccarlarını tanır ve yahudi tüccarların ne kadar insafsız olduğunu gözlemler. Arap Yarımadası'nda gelişmiş olan ticaretin yahudilik tarafından nasıl engellendiğini, yahudi tüccarların duruma nasıl hakim olduklarını görür. Aynı şekildi, hristiyan papazlar daha güçlü bir konumdadırlar. Maddi yönden güçlüdürler; devletin de desteğini almaktadırlar. Yani hakim konumdadırlar. Demek ki, Muhammed, iki dini de kabul edemez. Çünkü, ticari çıkarlarına karşıdır. Yahudilik de, hristiyanlık da hayat hakkı tanımamaktadır. Ama unutmayalım ki, hem İsa hem de Musa, Filistin'de ortaya çıkar. Arap kabilelerinin bir benzer gerçeği içinde ortaya çıkarlar. Bir peygamber geleneği vardır. 124 bin peygamberden bahsediliyor. Öyle anlaşıyor ki irili ufaklı her kabile neredeyse bir peygamberde orada ortaya çıkmıştır. O zamanki gelenek, peygambersel bir gelenektir. Peygambersiz yaşam düşünülemez. Dinsiz yaşam düşünülemez. Ortaya çıkan her öncü, kendini peygamber olarak gösteriyor. Kabilenin peygamberi, kavmin peygamberi, insanlığın peygamberi; o zaman ki aşamanın toplumsal gerçeği tamıtamına öyledir. Arap kabi-

lelerinin, özellikle o geri kalmış olanların durumuna biraz göz atıldığında, gerçek daha iyi anlaşılır. Bir tarafta yahudiler, diğer tarafta Araplar, Sami ırkının önemli bir bölümü yahudi kavimi biçiminde güçlenmiş durumdadır. Kendini insanlığın en seçkin kavimi olarak görüyor. Hristiyanlığı kabul edenler, yine gelişmiş bir kesimi oluşturuyorlar. Ticaretle özellikle ağırlıkları vardır. Çölde en geri kalanlar ise, o kabile-klan dinlerinde de görüldüğü gibi, çok geri, insanın o günkü koşullarında asla kabul edilmemesi gereken, devlet düşüncesine yabancı, insanlık düşüncesine yabancı bir konumu, maddi yönden tam bir anarşiyi yaşıyor. Dört taraftan çıkarları tehlikeye. Bunlar maddi gerçekler, ama diğer yandan karşılarında yükselen bir uygarlık da var. Yahudiliğin ve İsviliğin geliştirdiği uygarlıklar var. Yine, aşağısında Habeşistan'da, hatta Yemen'de bu çelişme var. Yani, bir yanda feodal toplumların oluşturduğu uygarlıklar diğer yanda ise kızgın çölde, en geri Arap kabileleri bulunuyor.

Muhammed de bunların içinde yetişiyor ve bu çelişkileri görüyor. Hristiyanlık ve musevilik tarafından tam bir çember içine alınmıştır ve orada ortaya çıkan her öncü kendisini peygamber ilan ediyor. O zaman ne yapacaktır? Bu koşullar altında ticaret hayatına atılıyor. Bir güç olma gereğine inanıyor ama, Arap kabileleri ve kabile tanrıları, geliştirmek istedikleri otoriteye, düzene son derece karşıdırlar. Kureyş kabilesi ve diğer kabileler, Arap kavimi düşüncesini, imamlık düşüncesini kabul etmiyorlar. İliklerine kadar kabileciliğe ve kabile tanrılığına kendilerini kaptırmışlardır. Dolayısıyla, eğer ilerlemek istiyorsa, o zamanki resmi dinlere olduğu kadar, o

kabile dinlerine de, kabile topluluklarına da karşı olmalıdır. Önemli oranda köleliği meşru gören Roma İmparatorluğu'na karşı olmayı, yine kabile düzeninden kavim düzenine, kabile otoritesinden devlet otoritesine yönelmeyi düşünmelidir. Bunun en somut ideolojik bir çerçevesi de, kavim dininden bütün insanlık dinine yönelmedir. Devletin resmi dinine karşı çıkar, imparatorluğun ezdiği kesimlere sahip çıkar; yine kabilelerin, o içinden çıkılmaz dinlerine, tanrılarına, putlarına karşı hepsinin çıkarlarını dile getiren tek tanrılı dine ihtiyaç vardır. Musa ve İsa yalnız yahudilerin ve hristiyanların peygamberidir. Ama Muhammed, "ben yalnız Arapların peygamberiyim" demez; çünkü bu, o zamanki koşullara denk gelmez. Yine, İsa "ben tanrıyım" diyor. Bu nedenle Muhammed kendi kendisini tanrı da ilan edemez. Yapması gereken en uygun şey nedir? Geleneklere de dayanarak, kendisini tanrının elçisi, bütün insanlığın peygamberi ilan eder; hem de en son peygamber! Bu tez günün koşulları açısından son derece gerçekçidir ve devrimcidir. Önemli bir tarihsel boşluk söz konusudur. Tarihin bu boşluğunun önemli bir devrimle kapatılması gerekmektedir. Bu devrim, işte toplumsal koşulları, tarihsel aşaması böyle olan bir çerçevede vücut bulur. Böylece islamın büyük çıkışı, islamın büyük kılıcı, büyük yayılışı gerçekleşir. Mevcut tarihsel ve toplumsal gerçeklik böylesi bir devrimin başlamasına olanak tanımaktadır. Muhammed'in büyüklüğü buradadır; bu koşullara en iyi cevabı verebilen sistemi bulabilmiştir. İnsanlık tarihinde ilerci bir noktayı yakalayabilmiştir. Bu konuda hayli yoğunlaşmıştır. Yoğunlaşması Kur'an'ın ortaya çıkmasına yol açmıştır. Ve bu biraz da anlaşılırdır. Çağın

bütün dinsel düşüncesini imbikten geçirmiştir. Biz nasıl ki bütün halkların devrim tecrübesini, sosyalizmin tecrübesini özömsöyörsak, Muhammed de o zamanın dinlerinin tecrübesini özöümsemiştir. İçlerinden en olumlu yanları almış, en gereksiz yanları atmıştır. Muhammed, örneğın ütopik olan "İsa'nın tanrı olduğı" düşüncesini atmıştır.

İnsanın tanrı olmayacağı apaçıktır; onu aşılıyor. Muhammed, "Peygamber tanrı olamaz" diyor. Kabile dinlerinin 360 putu var; gidiyor hepsini bir günde yıkıyor; "Bu kadar tanrı olamaz" diyor. Bütün bunlar hep devrimci çıkışlardır. Diğer yandan bunların olumlu özelliklerini de alıyor. Tek tanrılı dinlerin de olumlu özelliklerini alıyor. Arap kaviminin yüceltilmesi gerektiğini kavlıyor; bu da, yahudilikten oldukça etkilenmektir. Ama yahudiliğın hatasına düşmüyor; "Arabın, Aceme üstünlüğü yoktur" diyor. Burada eşitlik vardır. Bu, bir anlamda enternasyonalizmdir. Büyüklüğü, kabileciliğı mahkum etmesindedir. Ki, bizim halkımız bugün bile kabileciliğı aşmış değildir. Fakat Muhammed, o zaman kabileciliğı mahkum edebiliyor. Demek ki, onun bütün dinsel biçimleri kendini putların yıkılmasında gösteriyor. Bütün bunları yaparken de büyük bir azim gelişiyor. Kendisine yönelik komplolar çoktur. Biliniyor; daha Mekke'deyken yatağına yapılan saldırıdan zor kurtulur. Yine gezdiği yolların üzerine dikenler, çakıllar, çalı-çırpı atıldılar. Böylesine son derece kritik bir yaşam içindedir. Bilindiğı gibi, meşhur Hicret'i gerçekleştirir. Hicret ederek, ancak Kureyş'in kervanını pusuya düşürür, daha sonra da Şam'dan gelen kuvveti bozguna uğratar. Böylece bir siyasal-hukuki güç haline gelir. Yeni bir devletin temelleri atılır. Bundan sonra, bilin-

diği gibi, Arap Yarımadası'nı çok kısa bir süreç içinde yeni islam ordularıyla işgal eder. Gerçekten islamın ideolojik önderliği ve pratik militanlığıyla kısa süreler içinde düşürmediği bir kuvvet kalmaz. Daha 640 yılında, yani Medine'ye gelişı üzerinden 10 yıl geçmeden en büyük imparatorluklar olan Roma, Bizans ve Sasani imparatorluklarıyla savaşı başlamıştır ve çoğunlukla da bu imparatorlukların orduları yenilir. Arap Yarımadası'ndan kuzeye, doğuya, batıya ve Afrika'ya doğru bir yayılma başlamıştır.

Tarihte bu kadar hızlı gelişen, dünyanın dört bir tarafına yayılan devrim örneğine az rastlanır. Biraz da bu temelde gerçekçi yaklaşmak gerekiyor. Günün koşullarına göre, emir düzenine müthiş kavuşmuş, kendi komutanlık sistemini çok iyi yaratmış, askeri düzenlemeye oldukça erkenden ulaşmış, büyük bir disiplin, ama aynı zamanda büyük bir iman! İslamiyetin gelişiminde imam çok önemlidir. İmandan sonra askerlik gelir. Kılıca gerçekten çok sıkı sarılır. O zaman kılıcın rolüne bakalım; kılıç çekildi mi el aman dlenir, herkes kılıcın korkusuyla imanı tanır. Günümüzde insanımız kendisi için zor-bela imana geliyor. Onlar günde, yılda sayısız kabile ve kavim imana getiriyorlar. Kılıcın keskinliği, fikrin ve azmin büyüklüğü deniliyor. O halde, tarihin büyük çıkışlarından ders almayı bilmek gerekir. O dönem görkemli çıkışların yapılması gerekiyordu. Bu anlamda islamiyet, dönemine göre çok büyük bir devrimdir. İşte, Türkiye'de bazı sol gruplar vardır, 12 Eylül'le birlikte varlıkları silindi. "Biz sosyalistiz" diyorlardı, kısa bir dönemde silinip gittiler. Oysa ki bir islamiyet, din olarak 1400 yıldır varlığını sürdürüyor. Hem de öneminden fazla bir şey yitirmeden. Demek ki islamiyet,

insanlık tarihinin önemli bir aşamasında önemli bir çözüm gücü olarak devreye girmiştir. Kılıcın rolü vardır, ideolojinin rolü vardır. Büyük moral ve kararlılık söz konusudur. Bizim de mensubu olduğumuz Ortadoğu toplumlarının hâlâ süren temel yaşantı biçimi haline gelebilmiştir. Görülüyor ki islami devrim, kesinlikle klan-kabile düzenine karşıdır; onu devrimle aşmaya çalışır. Yahudi kavimciliğine de karşıdır; onun üstünlük anlayışına da karşıdır. Bu anlamda devrimcidir. Hristiyanlığın resmi düzenine de karşıdır; ki hristiyanlık önemli oranda köleciliği temsil eder. Köleciliğin etkileri hem Bizans, hem de Sasani İmparatorluğu'nda güçlüdür. Onlara göre üstün bir rejimin, yani feodal uygarlığın yoğunlaştığı, şekillendiği bir dindir islamiyet. İslamlık son tahlilde, en gelişmiş feodal uygarlık dinidir. Hatta Çin'deki, Hindistan'daki benzerlerinden daha fazla, bu uygarlığın hazırlayıcısıdır. Görkemli hazırlayıcısıdır. Ve döneme göre evrensel çapta, klan, kabile düzeninin, yani ilkel komünal toplumun tam aşılmasında rol oynadığı gibi, yarı köleliği, hatta biraz gelişmiş sınırlı bir feodallığı temsil eden düzenleri de çok geride bırakıyor. Bu düzenlerin etkisi altındaki insanlara, bunun için bir kurtarıcı gibi gözüküyor. Bizanslılar, Sasaniler, dönemine göre, köleliğin acılarını, ızdıraplarını halklara çektiriyorlar. Kabilecilik düşüncesi hiç ilerletmiyor. İşte bu çerçeveyi aşmanın devrimciliği isteniyor. Dolayısıyla, islamiyet, gidilen her yerde ezilenler tarafından özellikle bir kurtarıcı din gibi karşılanıyor ve kolay özümsteniyor, benimseniyor. Hızla yayılmasının, egemen olmasının özünde bazı tarihsel ihtiyaçlar vardır. Yalnız kılıç gücüyle yayılmayı sağlamıyor; toplumun ilerle-

mesinde çok büyük bir gelişim imkanı verdiği için, mevcut acıların, ızdırapların giderilmesinde, aynı zamanda toplumsallığın gelişmesinde, bilimin, sanatın, devletin gelişmesinde ileri bir evreyi temsil ettiği için gelişme imkanı buluyor. Ve daha 650 yıllarına gelindiğinde (ki, doğuşundan 20 yıl sonradır) ta İran içlerine, Anadolu'ya, Afrika'ya kadar kök salar, devrimsel bir çıkıştır, zamanına göre insanlığın gelişmesinin en üst bir aşamasını temsil etmektedir. Bu uygarlığın gelişmesinde Arap kavimciliğinin yeri büyüktür; fakat şovenist değildir. Diğer halkların varlığına rıza gösterir. Özellikle yahudilik gibi üstünlük iddiasını taşımaz, dolayısıyla diğer halklar tarafından kolay kabul görür; ezilen kesimler tarafından hemen benimsenir.

Bütün bunların yanı sıra islamiyet, doğuşundan itibaren bir ayrılığı da yaşar. Bu ayrılık, etkisini günümüze kadar getiren, islamiyetin erkenden devletleşmesini isteyen kesimler, güç-otorite haline gelmesini isteyen kesimler ile, onun ideolojik özüne, eşitlikçi özüne bağlı kalmak isteyenler arasındaki ayrılıktır. Bu, aynı zamanda, islamiyette kendini fazla dönüşüme uğratmadan, kabilenin bön çıkarlarını bir tarafa itmeden, bilakis islamlığın yarattığı büyük olanaklar içinde, bu olanakları ele geçirerek eski mal, mülkleri ve otoritelerini yüz kat artırmada, yani kapsamlı bir biçimde geliştirmede rol almak isteyenlerle, islamın devrimci özüne, onun bütün insanlığı kurtarması gerektiğine inanan, adilliğine bütünüyle bağlı olan, dürüst özünü temsil edenlerin çelişkisi veya ayrılığıdır. İşte sınıfsal özü bu olan bir çatışma oluyor. Eski toplumun kalıntıları, o kalıntıları islam maskesi altında sürdürmek isteyenlerle, islamın ger-

çek devrimci özüne bağlı kalmak isteyenler arasındaki bir çatışmadır yaşanan. İşte bu çatışma çok şiddetli bir biçimde hem de islamiyetin çıkış yıllarında yaşandı. Daha Muhammed vefat etmeden bu çatışma başlamıştı. Bilindiği gibi, çatışmanın başını çeken vardır. O zamanki Emevi sülalesi, eski toplumun egemenlerini temsil etmekte, islamiyeti maske olarak kullanmakta, daha çok onun sağcı yorumunu esas almakta ve çok kariyeristçe, çok komplocu bir tarzda, yalan-fitneyi erkenden islama sokmakta, bu temelde hızla devletleşmektedir. Emeviler, iktidarın nimetlerini hemen toparlıyorlar; dolayısıyla palazlanıyor ve güçleniyorlar. Bunların sağ yorumuyla, daha sonra sünnilik bir mezhep olarak geliştirilmekte ve buna ideolojik kılıf giydirilmektedir.

Bir yandan böylesi bir kesim ortaya çıkarken, öte yandan da Muhammed'in yakınlarından olan ve gerçekten tamamen militanca islama hizmet etmiş, bu konuda büyük özveri ve cesaret göstermiş, aynı zamanda çok bilinçli, islamın özüne ve onun eşitlikçi adil özüne inanmış, mal ve mülke göz dikmeyen, otoriteyle başı dönmeyen İmam Ali'nin başını çektiği bir kesim vardır. Bu akım, daha sonra karşımıza çeşitli mezhepler biçiminde çıkar. Yani alevilik diyebileceğimiz, Ali'nin tutumundan yana olma temelinde bir kesim gelişir. Fakat bu bölünmede, bilindiği gibi, Emevi sülalesi baskın çıkar. Bu baskın çıkışın kaynağında iktidara sahip oluş vardır. İktidar, Emevilerin elindedir. Emeviler, o dönem Şam'da kurumlaşmışlardır. İktidar ve para ellerindedir, olanakları geniştir. Bunlar, erkenden sağa yaklaşmakta ve bu konuda, eski toplumun aile ve kabile şeflerine çok taviz vermektedirler. Onları hızla yanlarına çekerek para

ve güce dayanıp bunu, sınıflı toplumu geliştirme temelinde kullanarak, güçlenip egemen oluyorlar. Diğer kesim olan aleviler, yani Ali yanlıları, daha çok ideolojik saflığa-arılığa bağlı kaldıkları, kimseye para ve mülk dağıtmadıkları, özellikle imanla, islamın militan özüyle yaşamak istedikleri için, yaman savaşır, etkili savaşır; fakat hakim olamazlar. Alevilik güçlü bir kanat olarak gelişmesine rağmen, bu nedenlerle hakim olamaz. Bilindiği gibi, bu çekişme o günden bu yana süregelir.

Bu konuda İran şiiliğinin istisnai bir durumu, önemli bir yeri vardır. Şiililik nedir? Daha çok islamın İran çerçevesi içinde yorumlanması, İran'da egemen olan bir devlet geleneğini ve uygarlığı önemli oranda geliştirmiş bulunan Sasani İmparatorluğu'nun yıkılış sürecinde, İran kavimlerinin başında bulunan Fars kabilesinin ve diğer İranlı kavimlerin çıkarlarına uyarlanmış islamdır diyebiliriz. Başlangıçta Sasanilerin kendi dinleri vardır. Zerdüştlük hâlen etkilidir ve biraz da milli kavim özelliği ağır basan bir dindir. Sasani İmparatorluğu, İranlı kavimlerin bir imparatorluğudur. İslamiyetle uzun süre çatışmışlardır. İslamı geliştiren Emevi sülalesi sünnidir ve bunların İran'a saldırısı, İran'ın o görkemli imparatorluğunu yıkmıştır. İmparatorluğun yıkılması ile birlikte, bunlar çok büyük baskılara ve katliamlara tanık oluyorlar. Bu durum, İranlıların neden şiiliği seçtiklerini, aleviliği benimsediklerini ortaya koyar. Böyle bir baskı ve katliam, o zaman gelişmiştir ve Emeviye sülalesi, İmam Ali çevresine de aynı zulmü, Ali'nin oğlu Hüseyin daha Kabe'deyken uygulamıştır. Hüseyin'in kellesi tepside Emevi camisine getirilip sunulmuştur. Demek ki imam Hüseyin ve aile efradı

Emevilerin, o zamanki Sultan Yezid'in katliamıyla, acımasızlığı ile karşı karşıyadırlar. Öte yandan, İranlılara da Emevi sülalesinin saldırıları söz konusudur. Bu durumda kimi tercih edeceklerdir? Elbette ki kendileri gibi mazlum bir durumda olan İmam Ali taraftarlığını, hem de ustalık derecesinde kabul edeceklerdir. Bilindiği gibi, şiilik, en yaman İmam Ali taraftarlığı, savaşçı militan İmam Ali taraftarlığıdır. Ve bunun son derece anlaşılır bir nedeni vardır. Kendileri için çok hayati olan birçok değerın yıkılmasında vahşi davranan Emevilerin, (ki o zaman Emevi sülalesinin komutanları gerçekten çok vahşi idiler) Roma imparatorlarının vahşetini bile geride bırakan, İmam Ali taraftarlarına, Hüseyin'e yaptıklarını gözönüne getirirsek (ki, bunlar müslümandırlar, Arap kavimlerindenirler), bunlara bu kadar zulüm yaptıklarına göre, diğer kavimlere elbette ki çok daha acımasız davranacaklardı. İşte bu, şiiliği ortaya çıkarır; şii militanlığının bir direnme mezhebi olarak şekillenmesine yol açar. Ta o günden bugüne kadar savaşırılar. Bu savaşım sürecinde Ebu Müslüm ve Abbasi İmparatorluğu'nun kurulması, Emevi sülalesinin dağılmasına yol açar, bunda İranilerin de güçlü payı vardır. Görülüyor ki, şiiler, islamın, İmam Ali yandaşlığının en militan kesimidir. Yıkılan Sasani İmparatorluğu nedeniyle de biraz İrani özelliklere bürünür. İranilerin, yani Fars veya diğer İrani kavimlerin uğradığı katliamlara karşı bir tepki özelliği taşır. Ve kendini sürekli savunmada bulur. Bu anlamda, belli bir haklılık yönü de vardır. Zulme ve haksızlığa karşıdır. Sürekli savaşım içindedir, dolaşısıyla da militancadır.

Türk egemenlerinin islamiyete yaklaşımı ikiyüzlü ve gericidir

Şimdi de Türklerin islamiyetle ilişkisi ve islamın Türklerin durumu üzerine etkileri konusuna değinmek gerekmektedir. Bu önemli bir konudur ve gerçeklerimize doğru yaklaşımda daha aydınlatıcı olacaktır. Türk boyları (o dönemde bu boylardan henüz güçlü bir Türk kavimi de oluşmuş değildi), Oğuz boyları, islamiyetle ilk teması, saldırı ve çapulculukla Ortadoğu'da yer edinmeye çalıştıkları dönemde kurarlar. Daha çok fetheden, hem de baskı ve sömürü yanı ağır basan feodal devletler kurma ve bunu da en zorba bir temelde sürdürme karakteri, bu dönemde islamlıkla güçlenmiştir. Burada hemen, başlangıçta islamlığın büyüklüğü, yüceliği ve ataklığının önemli oranda gelişen feodal uygarlıkların sınıfsal karakterini oldukça güçlendirmiş olduğunu belirt-

mek gerekir. Dolayısıyla, bu uygarlığın yayılmasında rol alan komutanlar, ganimet peşindedirler. İslamın bir yardımlaşma olarak görülmesi gereken ganimet kavramı, başlangıçta bir ilerlemeye hizmet edecek, ancak bu kurum daha sonra yozlaştırılacaktır. Tamamen hanedanlıklar, hükümdarlıklar tesis etmek için kullanılacaktır. 10. yüzyıla doğru geldiğimizde, Orta Asya kapılarındaki islamlık, başlangıçtaki ilerici-devrimci özünü önemli oranda yitirmiş; bunun yerine hanedanlar, sultanlar ve meliklerin elinde ganimet yoluyla değerlerin gaspına oldukça imkan veren katı bir tutuculuğa dönüşmeye başlamış; feodalleşmek isteyenlerin, hızla ganimet ve güç toplamak isteyenlerin elinde artık bir ideolojik silah haline gelmiştir. Bu dönemde yayılmacıdır ve bu anlamda emperyalist bir öncülüğe yükselmiştir. İşte Türkler, Türk boyları, islamiyetin bu aşamasında onunla temas kurmuşlardır. Türk boyları, o dönemlerde Orta Asya'da kuraklık vb. nedenlerden dolayı sıkışmıştır ve kesin olarak bir tarafa savrulmak durumundadır. Türkler bu dönemde at sırtındaki boylar topluluğudur. Son derece atiktirler. Hem üzerinde yaşamış oldukları coğrafyanın körüklediği sıkışık durumları, hem de at sırtında beslenen boylar topluluğu olmaları nedeniyle, tam da bu biçimde islamiyetle karşılaştıklarında, savrulacaklar, her tarafa yayılacaklar ve bunun için bir saldırı silahına ihtiyaç duyacaklardır. Bu saldırı silahı onları hem ideolojik, hem siyasi yönden çok güçlendiren bir silah olmalıdır. Onlar en çok bunu ağırlıkta görecek ve buna sarılacaktır. Çin'e gidiyorlar ve hemen Çin İmparatorluğu'nun hizmetine giriyorlar, general oluyorlar. Kısacası, hakim olana uymada son derece çıkarıcıdır. İşte o

dönemde islamlık da bunlara böyle imkan ve özellikler sunuyor. İslamın kılıcını ellerine aldılar mı, onun ideolojik saf yorumunu da yüzlerine maske olarak geçirdiler mi, yayılma imkanı buluyorlar. Büyük bir ganimet elde etme ve siyasi güç olma imkanı ortaya çıkıyor. Bu nedenle Türk boylarının şefleri hızla müslümanlaşıyorlar. İslamlığı reddetmeleri halinde, çok güçlü islam ordularıyla çarpışmak zorunda kalacaklar ki, bu da mümkün değildir. İran şia biçimini kabul ederlerse, mevcut hakim kesim olan sağ kesime, despot ve talancı kesime karşı çıkmak zorundadırlar ki, bu da çıkarlarına uygun değildir. Oysa Türk boy şefleri, feodal, sultan, melik olmak istiyorlar. Dolayısıyla, alevi-şia biçimine karşı, en sağ, çapulculuğa ve baskıya en çok hizmet eden sünniligi kabul ederek ve bir de buna kendilerinin gelişim seviyesi olan ilkel-komünal toplumun en üst evresini ekleyerek gelişmek istiyorlar. Bu üst evreyle önemli feodal güç sahibi olma olanağı birleşince muazzam bir feodal sıçrama yapıyorlar. Atın üstünde bir boy, ilkel-komünal toplumun en son aşaması, yani barbarlık aşamasında olmaları ve islamiyetin en sağ yorumuyla karşılaşmaları Türk boylarını, egemenlerini, islamın vurucu-kırıcı gücü haline getiriyor. Ve gerçekten kısa sürede islamaşmaları ile birlikte, İran'ı boydan boya istila ediyorlar. Hindistan ve Afganistan'a açılıyorlar ve daha 1050 yıllarına geldiğimizde Abbasi İmparatorluğu'nun saraylarına ortak oluyorlar. 11. yüzyıl ortalarından itibaren ise, Irak, Kürdistan ve Anadolu topraklarına girmeye başlıyorlar.

İşte bu yayılma durumları önemlidir. Nasıl bu kadar yayılabiliyor? Bunlar islamiyette bir devrim mi yaptılar? Hayır! Türk ve islam ilişkilerini gerçekten

önemle ele alıyoruz. Ve son derece gerçekçi bir ele alıştır bu. Bunlar islamlığın önderliğini ele geçirdiklerinde islamın en sağcı, en ganimetçi, en gaddar özelliklerini esas alıyorlar. Bu ne demektir? İslamın gerçek devrimcileştirici, uygarlaştırıcı yönüne karşı, en sağcı, gerici, katliamcı özelliklerini esas alıyorlar. Türk egemen sınıfının Türk feodalitesinin oluşması bu anlamda gericidir. İslam uygarlığının özüne bile karşıdır. Yani sahte islamcıdır; islamın özünü geriletmekte, baskı altına almaktadır. İslamiyetin gerçekten en sahte kavimi, en sahte bir temsilcisidir. Belirttiğimiz gibi, ganimet için, siyasal güç olmak için, feodal, melik, sultan olmak için islamiyeti kabul ediyor ve bir de bunu en geri en sağ, en bastırmacı özellikleri ile gerçekleştiriyorlar. Burada ilerici-lik ve devrimcilik aranmaz. İşte Türklüğün islam tarihindeki yeri ve rolü budur ve kesinlikle olumsuz yanı egemendir. Bunu Abbasi İmparatorluğu'nun yıkılışında, İran'daki devletlerin yıkılmasında görmek mümkündür. Anadolu'da yürütülen islam istilasında görmek mümkündür. Burada hemen bir konuya daha değinmek gerekiyor. Türk boylarının egemen kesimi, sermaye, artı değer, siyasi güç elde eden kesimi hızla palazlanır ve devlet gücü haline gelirken, Türk boylarının alt kesimi, yani aşiret birlikleri dağılıyor, sınıflaşma başlıyor. Feodalleşenler ve serfleşenler var. Serfleşenler Türkmenlerdir. Fodalleşenler ise aşiretlerin önde gelen boy beyleridir. Onların islama yaklaşımı söz konusudur. Bu da anlaşılırdır. Çünkü, sınıfsal bir çelişki var ve bu o zamandan beri Türkmenlerle, boy beyliğini bir savaşım içinde tutmuştur. Ve bu savaşım gerçekten şiddetlidir.. Türk boylarındaki savaşım, özellikle boyların devletleşmesiyle

birlikte çok acımasız bir hal alır. Türk boy beyleri, Türkmenlere, diğer kavimlere yaptıklarından daha fazla gaddarlık yapmışlardır. Çünkü Türkmenlerin varlığı onların sınıf iktidarını engelliyor, etkiliyor. Sınıflaşma sürecinde kabile oymaklarının ayrışma uğramasında sert bir çıkarlar kavgası başlıyor. Ve bu çıkarlar kavgasında elbette ki feodalizmi esas alan kesim hakim çıkacaktır. Türkmen ise serfleşecektir, dağlara yerleşecektir. Beyler, imparatorlukların eski devlet merkezlerine yerleşecek; Bağdat'tan Konya'ya, İstanbul'a ve diğer irili ufaklı feodal devletçik merkezlerine kadar yoğunlaşacaklardır. Sınıf çatışmasından ötürü de Türkmen, Toros Dağları'na çekilecektir. Kıyıda köşede, şurada burada kendini yaşatmaya çalışacaktır. Türk toplumundaki sınıfsal çelişmenin doğuşunun dinsel bir görünüme, mezhepsel bir görünüme bürünmesinin anlamı budur. Büyük Selçuklular'da olsun, Anadolu Selçukluları'nda olsun, Türk devletlerinin kuruluşlarında bu model olduğu gibi izlenir. Feodalleşen kesim, önce de belirtildiği gibi, islamın, sünniligini, hakim sağ yönünü esas alır. Bunun ideolojik kılıfı altında Anadolu'ya yerleşir.

Anadolu'da belli bir yoğunlaşma ile birlikte Anadolu Selçukluları'nın kuruluşundan sonra çok sayıda Türk boyları Anadolu'ya akın ederler. O bilinen büyük göç dalgaları gelişir. Oldukça büyük bir Türk ve islam nüfusu burada yoğunlaşır. Bizans'ı geriletirler. Bizans'ın geriletilmesinde, yine döneme göre islamın ileri bir uygarlığı temsil etmesi, Bizans'ın ise özellikle egemenlik altında tuttuğu kendi halkı ve diğer halklar üzerinde yüzyıllardan beri süren katmerli bir baskıyı temsil etmesi rol oynar. Bizanslılar artık baskı ve sömürden nefret ediyorlar. Çünkü böyle bir

imparatorluğun hükmü altında yüzyıllardan beri acı çekiyorlar. İslam onlara bir taze kuvvet, bir kurtarıcı kuvvet gibi geliyor. Yani Türklüğün işgalci, istilacı karakteri altında, özünde bu olmamasına rağmen islamın genel algılanışı biraz böyledir. Köhnemiş Bizans'a karşı taze bir kuvvet olarak bilinirler. Türk kavimi eliyle, Türk feodalleri eliyle çok güç kazanmış bir islam saldırısı söz konusudur. Arapların elinde bu yön aslında kısmen sınırlıdır. Malatya'ya kadar giderler, ama Bizans'ı zaptedemezler. Bizans'ın zaptı, İstanbul'un fethi, Türk egemenliği, yani Osmanlı İslam İmparatorluğu eliyle gerçekleşecektir. Bizans'ın önce geriletilmesi ve daha sonra yıkılması, bu açıdan eski bir imparatorluk biçiminin, ta Roma'da vücut bulan bir imparatorluk biçiminin aşılması ve en sağcı, biraz da gecikmiş büyük merkezi Osmanlı İmparatorluğu'nun kurulması demektir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihteki çerçevesini kısaca özetlersek; islamın devrimci aşamasını çoktan aştığı bir dönemde hüküm sürmüştür. Feodal uygarlığın ilerici ve olgunluk aşamasını geride bıraktığı, 15. yüzyıla doğru gelindiğinde islamın gerileme aşamasına ulaştığı, çok sağ bir önderlik altında bir gerilemeyi yaşadığı dönemde devreye giren Türk kavimleri de gerçekten islam uygarlığına fazla bir katkıda bulunmamışlardır. Tamamen gasp ve çapul peşinde koşmuşlardır. Bu nedenle, uygarlığa herhangi bir katkıları olmamıştır. Elbette yaptıkları bir şeyler vardır, ama bu ilerleme anlamında, aşama anlamında değildir. Tamamen fetih peşinde koşan, bir de buna muhtaç olan çok sayıda boy vardır. Bu boylara sürekli yeni topraklar gereklidir. Bu, yeni toprakların gaspı için kendini sıkı sıkıya görevli hissetmelerine

yol açmaktadır. Dolayısıyla, islami feodal uygarlığın gerileme aşamasına denk gelen bu aşama daha çok da Osmanlı İmparatorluğu'nun gerçeğinde görülen, onun İstanbul'u fethiyle birlikte dönemin en güçlü imparatorluğu haline gelmesi ve bu temelde tutuculuğunun daha da artmasıdır. Bu dönemde kapitalizmin yeni bir üretim biçimi olarak gelişmesi, kapitalizme göre feodalizmin geriliği temsil etmesi, kapitalist ideolojiye, burjuva ideolojisine göre artık dinsel yönü ağır basan ideolojilerin tutuculaşması, hele bunların en olumsuz özelliklerinin daha da açığa çıkması, Türk Osmanlı İmparatorluğu'nu dönemin tutucu, muhafazakar ve uygarlığı fazla geliştirmeyen merkezi otoritesi haline getirir. Dolayısıyla bu dönemde imparatorluğun halklar üzerindeki egemenliği, onların gerilemesine yol açmıştır. Tarihi açıdan da artık feodal uygarlık ilerleme dönemini doldurmuştur. Ve en güçlü feodal merkezi imparatorluk olan Osmanlı İmparatorluğu bu açıdan en tutucu ve halkaların kapitalist üretim biçimine doğru ilerlemesini, kendi öz güçleri ile ilerlemesini engelleyen bir konumdadır.

Arapların elinde gerçekten önemli bir uygarlık yaratmış olan islamiyet, bu imparatorluğun elinde, tam tersine bu uygarlığın yıkılmasında rol oynamış, hem de Araplar üzerine yönelerek, Arapları tekrar 400 yıl egemenlik altına alarak, onların devlet gücünü kırarak, eski aşiret, kabile toplulukları düzeyine indirerek, yıkıcı bir etki yaratmıştır. Osmanlı egemenliği altındaki Araplar, adeta çok büyük bir uygarlığın sahibi değıllermiş gibi, geriyi simgeleyen, klan-kabileci özellikleri ağır basan bir yapıya bürünmüşlerdir. Dolayısıyla, Osmanlı İmparatorluğu'nun Arap kavimi

üzerindeki rolü olumsuzdur, gericidir.

Osmanlılar, İran'la da sürekli savaşım içinde olmuşlardır. İranlılar şia, yani alevi temelindeki çıkışıyla Safevi İmparatorluğu somutunda Osmanlılara karşı direnmişlerdir. Dolayısıyla onların yıkıcı işgallerini, baskılarını reddetmişlerdir. Boyun eğmemişlerdir. İranlılar kendi özgüçlerine dinsel bir görünüm de verseler, bu, şialık çerçevesinde de olsa, daha çok milli yönleri olabilen, daha çok özgür gelişmelerine imkan hazırlayan ve bunu Osmanlıya karşı, onunla savaşım içinde sürdürebilen bir konumu yaşama gücünü bulmuşlardır. Bu, onların sürekli savaşım içinde günümüze kadar kendilerini güçlü konumda tutmalarına yol açmıştır.

Kürdistan üzerinde Osmanlı politikaları çok iyi biliniyor. Burada feodalizmin başladığı yıllarda Kürt aşiret ve kabilelerinde feodalizm geliyor. Feodal beyliklerin geliştirilmesi söz konusudur. Beylikler, bilindiği gibi, oluşmalarında daha çok islamın sağ yorumlarını esas alırlar. Yani sünni olurlar ve bunu resmi mezhep kabul ederek, hangi imparatorluk varsa onun emrine girerler. O zamanki güçlü imparatorluk, Osmanlı İmparatorluğu'dur. Şialık ise İran'ı temsil eder. Dolayısıyla bey olma, beylik kurma, hatta döneme göre hükümdarlık durumuna kadar yükselme, sünniligi esas alan imparatorluğa dayanmakla olur. Bu Kürt beylerinin onbinlerce askeri vardır. Örneğin, Bitlisli Emin'in durumu böyledir. Çok sayıda böyle beylik vardır. Bunlar, bu kadar güçlü feodal beylikler, hükümetler durumuna gelmeleri açısından çıkarlarını Osmanlılarda görüyorlar. İranlılar ise, bu beylikleri Osmanlıya karşı kıstırtmaktadırlar. Gerçekten bugün bile İran yetkilileri, daha fazla Anado-

lu içlerinde aleviliği örgütlemekte ve onları siyasi bir kavga içine ve isyana sürüklemektedir. O dönemde çok büyük isyanlar söz konusudur. Selçuklular döneminde bu böyle olduğu gibi, Osmanlı İmparatorluğu döneminde de böyledir. İşte bu korku, Osmanlıyı Kürt sünni beyliklerine oldukça geniş bir otonomi tanıyarak, ittifak kurmaya götürüyor ve Kürt beylikleri ile kendini güçlendiriyor. Kürt beylikleri de, beylik çıkarlarını Osmanlı İmparatorluğu'nda görüyorlar. Bu, 16. yüzyılın ilk çeyreğinde oldukça gelişen bir durumdur. İmparatorluk içinde son derece geniş otonomiye sahip olan Kürt beylikleri, bu özel konumlarından dolayı imparatorluğun doğudaki tampon gücüdür. İran'a karşı imparatorluğu koruyorlar. Bu nedenle geniş otoriteleri söz konusudur. İmparatorluğu askeri yönden oldukça beslerler. İran'la yapılan savaşlarda bunların sayıları yarı yarıyadır. Hatta Türklerin Bizans'ı geriletmesinde Malazgirt Savaşı'nda Alparslan'ın ordularındaki Kürtlerin sayıları 20 bine yakındır. Savaşın kazanılmasında da rolleri çok büyüktür.

Bu anlamda, Türklüğün, Türk egemen sınıfının oluşmasında Kürt beyliklerinin rolü çok önemlidir, hatta belirleyicidir. Özellikle araştırmalarla bunun gün yüzüne çıkması hayli önemli bir konudur. Bunun karşısında Kürtlerin ezilen kesimleri, Osmanlılara ve işbirlikçilerine boyun eğmek istemeyen kesimleri İran'ın etkisiyle alevilik mezhebinde yoğunlaşırlar. Özellikle dağlık alanlarda bu böyledir. Yine, müslümanlığı kabul etmek istemeyenlerin durumu şöyledir. Özellikle dağ kabilelerinden büyük bir kesim, yani ezilen ve sömürülen halk kesimi, Osmanlı etkilerine ve işbirlikçilerine karşı, onun mezhepsel

görünümü olan sünniye karşı kendisini çelişki içerisinde görür ve bu nedenle direnme içinde olur. Kısa- ca islam dininin günümüze kadarki tarihsel gelişmesi böyle özetlenebilir.

Bu konuda bazı sonuçlar çıkarılmak istenirse, şunlar belirtilebilir; özellikle islamiyetin çıkışı bir devrimdir. Doğuşundan itibaren içerisinde bazı saptamalar çıkmıştır ve bu günümüze kadar da sürmüştür. İslamiyet ilk aşamasında, Arap yayılcılığının ilk dönemlerinde feodal uygarlığın gelişmesinde ilerletici bir role sahiptir. Feodal uygarlığın gelişmesinde evrensel bir hizmet görmüştür. Askerlikte, siyasette, bilimde oldukça ileri bir aşamaya ulaşılmasında hizmet görmüştür. İslamiyet yayılıp genişledikçe, her kavim onu kendi durumuna uyarlamak istemiştir. Bu, ezilen kavimleri İmam Ali yandaşlığına doğru götürürken, aynı zamanda bunlar ezilenleri, hem sınıfsal, hem de ulusal yönden (milli özellikler yönünden) ezilen kesimleri teşkil ediyorlar. Halk toplulukları içinde feodalleşenler, yani ezenler ise, islamın daha çok resmi sağ sünni ideolojik çerçevesini esas almaktadırlar. Sınıfsal ve ulusal kavgalar bu nedenle tarih boyunca önemli oranda İmam Ali yandaşlarıyla sünnilerin çelişkisi görünümüne bürünmüştür. Ama özünde, gerçekten Türkmen Türk boy beyleri çelişkisinde görüldüğü gibi, yine İran'daki milli baskılara karşı çıkmada görüldüğü gibi, tamamen sınıfsal ve ulusal temellerden kaynaklanan bir çatışma söz konusudur. Ama görüntüsü, ideolojik çerçevesi dinseldir, mezhepseldir.

Şimdi de Türklük-islamlik ilişkisini günümüzü ilgilendiren yönüyle değerlendirmeye çalışacağız. Bilindiği gibi, 17. yüzyıl sonlarında ve 18. yüzyılın

başlarında, kapitalizm toplumu uyandırmış; burjuva devrimi Avrupa'da etkili olmaya başlamıştır. Fransız Devrimi ile burjuva gelişmeler bütün Avrupa'ya taşırılmaya çalışılır. Bu nedenle, daha önceden başlayan Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'daki gerilemesi süreci bu yüzyılda daha da hızlanmış ve tamamen gerileme dönemine girmiştir. Önce duraklama, sonra gerileme dönemine girmiştir. Bu aşamada artık Batı'nın bariz bir üstünlüğü söz konusudur. Batı'nın genelde Doğu, özelde Osmanlı İmparatorluğu üzerindeki etkisi artmakta, buna karşın imparatorluk gerileme sürecini doldurmaktadır. Dolayısıyla, eski sömürü ve güç biriktirme imkanlarını kaybetmektedir. Bu nedenle, gittikçe daha fazla tutuculaşmaktadır. Özellikle Anadolu, Kürdistan, Arap ve Ermeni halkı üzerindeki baskısı katmerleşmektedir. Daha fazla vergi toplamak istiyorlar, daha çok savaşçı devşirmek istiyorlar. Bunlar da ancak amansız baskılarla mümkün olabiliyor. Aynı zamanda Batı'ya boyun eğme süreci de geliyor. Artık Osmanlılar içinde Türklük, Türk egemenleri gelişmeye başlıyor. Sultanlardan bütün bürokratlarına kadar zaten çoğu devşirmedir, hristiyan kökenlidir, sahte bir müslümanlaşmaları söz konusudur. Bunlardan, Sokullu gibi sahte büyük vezirler de çıkıyor. Bunların ardılları, özellikle 19. yüzyıla gelindiğinde oldukça yıpranmışlardır ve imparatorluk epey zayıf düşmüştür. Balkan halkları hristiyan halklar, dinsel temellerde, yani kiliselere dayalı ideolojik bir çerçevede de olsa, kapitalizmin etkisiyle hızla milli uyanışa yönelmişlerdir. Bu anlamda hem milli ve hem de dini yöneliş aslında yenidir. Çünkü Osmanlı islamcılığına karşı kendi milli kiliseleri de savaşıyor. Çıkışları millidir. Aynı zamanda Batı'nın

etkisiyle milliyetçilik bilinçleri uyanmıştır. Bununla da savaşılmaktadır. Bu imparatorluğu Balkanlarda önce son derece zayıftılar, sonra etkisizleştirirler ve sonunda tasfiye ederler. Bu durumda imparatorluk kısmen Doğu halkları, islam halkları üzerinde etkiliyse, bu da islamlık yüzündendir. Bilhassa bu halkların kapitalizmin etkilerine çok geç girmelerinde Osmanlı İmparatorluğu'nun rolü büyüktür. Türk egemen kesimin Batı etkisine girmesi 19. yüzyılda şiddetleniyor. 19. yüzyıl ortalarından itibaren yarı sömürgeleşmeye başlıyor. Bunda borçlanma önemli bir etkidir.

Artık islami esaslara göre eğitim yerine Batılı esaslara göre eğitim başlar. Eğitimde ikilik başlamıştır. Doğu-Batı çatışması başlamıştır. Homojenlik ortadan kalkmıştır. Batı'ya boyun eğmecilik imparatorlukta, sultanlıkta, bürokratlarda gelişmiştir. Kompradorlaşma vardır. Azınlıklar önemli oranda kompradorlaşmışlardır. Bu süreç Türklüğün islama yaklaşımında, özellikle Türk egemen kesiminin yaklaşımında ayrılıklar ortaya çıkacaktır. Bu da laik olanlarla Doğucu islamcıların çatışmasına götürür ve özellikle 19. yüzyıl ortalarından itibaren hız kazanır. Jöntürkler ortaya çıkar. İslamlığı biraz daha Batı'yla uzlaştırma çabasına girerler. Ciddi bir islami reformu göze alamazlar. Zaten islamda, reform ve reformculuk olmayan bir şeydir. Gerek de yoktur. Batı bugün, "Siz de reformlar başlatın" diyorsa da, islamın gerçeği ayrıdır. Türk egemenlerinin çıkarı artık bundan sonra Batılı sömürgeci devletlerle, kapitalist devletlerle işbirliğindedir, özellikle İngilizler ve Fransızlarla işbirliği içindedir. Rus Çarlığı'ndan çekinmektedirler. Halkların milli ayaklanmasından çekinmektedirler.

Rus Çarlığı da biraz böyledir. Rus Çarlığı, Slav asıllı halkları, hristiyan kökenli halkları kışkırtmaktadır. Bu tehlike, Osmanlı devletini Batılılara sığınmaya götürür. Daha 1820'lerde bir Mehmet Ali'nin Mısır'da başkaldırısında görüldüğü gibi, artık Doğu halklarının başkaldırısı da başlamıştır. Kürdistan'da boydan boya isyanlar vardır. İşte bir de Doğu'da böyle ayaklanmalarla karşılaşınca İmparatorluk kendini adeta Batı'ya teslim eder. Uzun bir süre İngilizlere dayanır.

19. yüzyıl sonlarına doğru gelindiğinde Almanya taze bir güç olarak doğar ve İmparatorluk bu kez Alman emperyalizmine dayanır. Türklük, Türk egemenleri artık önemli oranda kapitalist-emperyalist devletlerin aleti olmaya başlamıştır. Daha önceki, islamın gerici, tutucu ve sahte bir tarzdaki temsilciliğinden bu sefer islamlığı ikinci planda bırakan, Batı ideolojisinin en tutucu (ki, buna pozitivizm diyorlar) temsilciliğine dönüş yapar. Emperyalist özellikleri göz önüne getirmeyen, sonuna kadar teslimiyeti uygun gören, ekonomik, siyasi, milli bütün çıkarlarını Batı'ya teslim olmada gören kesimi, Batı'nın ajanları, Batı ideolojilerinin en gerici tarzdaki temsilcileri olma eğilimindedirler. Jöntürk ideolojisi, Batılılaşmanın etkilerini somutlaştırmada bir aşamayı temsil eder. Yine, Batı'ya boyun eğmeyi, Doğu toplumlarından uzaklaşmayı, artık çıkarlarını kapitalist sömürgeci devletlerde görmeyi, onlara dayanmayı, onların arasındaki ilişki ve çelişkilerden yararlanmayı ve böylece de ömürlerini uzatma çabasına girmeyi ifade eder. Feodal uygarlığın en gerici tarzda temsilinden kaynaklanan ve 19. yüzyıla gelindiğinde artık tamamen gerici bir hal almış olan, bilhassa çok dogmatik, çok gerici, tutucu, sahte islami özelliklerle Batı'nın

artık emperyalistleşmeye başlayan, ilerletici olmayan tutucu ideolojilerini karıştırarak bir Türk milliyetçiliği oluşturmak istemiştir. (Ki, bu en tehlikeli milliyetçiliklerden birisidir, ilerletici yönü çok azdır.) Bu ideolojik-siyasal yapı emperyalizmin olgusunu kabul etmediği gibi, Doğu gerçekliğinden de kopmuştur, ona karşı da tepki içindedir.

Buna bir de masonluk özelliklerini katarak yahudiler için önemli olan Osmanlı İmparatorluğu'ndaki varlıkları kapitalizmde daha da geliştirdiler. Özellikle kapitali ellerinde bulunduran ve borç verenlerin önemli bir kısmı bunlardır. Bunlar, imparatorluğu Batı'ya bağlamada, islamlıktan uzaklaşmada, en gerici bir milliyetçilikte karar kılmada etkili olurlar. Bütün bunlar, Türk milliyetçiliğinin gerici ve çok çarpık bir tarzda oluşmasına, önemli oranda Batı'nın ve o zaman gelişmek durumunda olan siyonizmin-masonluğun himayesinde büyümesine yol açar. İttihat ve Terakki döneminde bu daha da güçlenir ve Türkiye Cumhuriyeti şekillendiğinde resmi bir ideoloji durumuna kavuşur. Mustafa Kemal, bin yıldır kendilerine hükmeden islami çerçeveye karşıdır, sonuna kadar laiktir. Sonuna kadar Batılı, tutucu, aşırı şoven, milliyetçi değer yargılarının sahibidir. En şoven bir Türk milliyetçiliğinde karar kılmıştır. Türklük adeta işte, "Bir Türk dünyaya bedeldir" sözünde görüldüğü üzere, yahudilik dini gibi bir din haline getirilmiştir. Bütün kavimlerden üstün bir kavimcilik anlayışı şekillenmiş; zayıf temelde olduğu için de, işte "bütün dünya Türklüğe düşmandır" felsefesi geliştirilmiştir ki, yahudilikte de bu vardır. "Türk bütün insanlardan üstündür" anlayışı, zayıflığından kaynaklanır ve bu onları şoven bir milliyetçiliğe götürür. Şoven mil-

liyetçilik bu milletin ideolojik hamurudur, bu milliyetçilikle Türkiye Cumhuriyeti daha baştan anti-demokratik bir öze şekillenir. Yanıbaşında gelişen Sosyalist Bolşevik Devrim'e öcü gibi bakar. Ama yine de kendini dünyadan izole etmiş, son derece mümtaz bir kavim olarak tıtop yaşatmak ister.

Kemalist ideolojinin, özünde Batı ajanlığını islam halklarının çıkarlarına aykırı, karşıt olma temelinde geliştirmesi ve bunu da çok tehlikeli bir milliyetçilik biçiminde somutlaştırması söz konusudur. Sınıfsal planda nasıl ki, Türk boy beyleri, Türkmenleri acımasız bir şekilde serfleştirmiş ve çoğunu katliamlardan geçirmişlerse, M. Kemal önderliğinde de Türk feodal-kompradorlarının Türk emekçileri üzerindeki baskı-sömürü temelinde hızla kapitalistleşmeleri söz konusudur. Bu kapitalistleşme sürecinde eskinin Anadolu serfi olan Türkmen'i artık proleterleşir. Bu da çok acımasız bir sömürü ve baskı ortamında gerçekleştirilir. Bu anlamda, cumhuriyet tarihi, Osmanlıdan kalan halklar üzerinde acımasız bir şoven ve faşist baskı ve katliam geliştirir. Bu temelde bazı azınlıklar eritilip, Kürt milleti üzerinde de acımasız bir yok etme dönemine girilirken, Anadolu Türkmeni, Anadolu Türk köylüsü üzerinde ise acımasız bir kapitalist sömürü başlatılır. Bu kapitalist sömürü günümüze doğru yalnız Türk kapitalizminin ihtiyaçlarına göre geliştirilmekle kalınmaz; bu nüfus, dünyanın dört bir tarafına savrularak, Anadolu köylüsü Avrupa metropollerinde, Ortadoğu'da köle gibi pazarlanarak, sınırsız bir sömürünün bir de bu temelde sağlanması esas alınır. Bir kapitalist palazlanmaya, bir tekelci Türk kapitalizmi oluşturmaya yönelerek, günümüze doğru geldiğimizde NATO'ya yana-

şarak, Batı'nın ideolojik egemenliğine sığınarak, çoktan islamiyeti terk edip onu daha çok, halk yığınlarını uyuşturmada kullanarak gelişmek ister. Özünde islama karşıdır, ama halk yığınları müslüman olduğu için müslümanlığı onları uyutmada bir araç olarak kullanmaktadır. Türk egemenleri, İran devriminin etkilerini sınırlamak için, bu devrimle sahte bir uzlaşmaya girme, gerekirse laiklikten de taviz verme pahasına bunu yapma ikiyeüzüzlüğünü göstermişlerdir. 12 Eylül faşizminin, islamiyeti, Osmanlı İmparatorluğu'nun yüzyıllardan beri onu gerici, sağ ve dogmatik bir biçimde kullanması yetmiyormuş gibi, daha da içinden çıkılmaz bir biçimde ve aynı zamanda arkasına devletin istihbarat güçlerini de vererek utanmaz bir biçimde ve son derece ikiyeüzölce kullanması söz konusudur.

Faşist Türk burjuvazisi, islamın en gerici biçimi olan sünniligi ve bunun çeşitli tarikatlarını çok çarpık bir biçimde ve hem de ajanvari kullanarak, toplumu etki altında, baskı altında tutmak istemektedir. Kendisi tepede sivil kuvvet olarak aslında çoktan kafirleşmiştir, ama görüntüyü kurtarmak için islami kullanmaktan da sıkılmaz. Diğer yandan, Batı'nın da gerici, en şoven emperyalist kesimleri ile, daha dün Hitler'le dostluk ilişkisinde olduğu gibi, bugün onun ardılları ile de ilişkisini sürdürmektedir. Başta ABD emperyalizmi olmak üzere, bunlar kapitalizmin en tutucu-muhafazakar rejimleridir, devletleridir, imparatorluğudur. İşte tüm bu güçlerle 1950'lerden sonra ittifaka girer. Girdiği ittifak ilişkilerini Ortadoğu halklarına, islam halklarına ve sosyalist halklara karşı kullanır. Emperyalizm, onu bunun için kullanır. İslami görünüm altında islama karşıt olarak kullanır.

Hem Ortadoğu halklarına, hem Sovyet halklarına karşı kullanır. 12 Eylül'de, faşist düzende bu daha ileri bir aşamaya vardırılır. Türklük artık tamamen Batı'nın hizmetinde, Batı'nın dilencisi durumundadır. AET'ye girmek için her gün dilekçe verir, her gün sızlanır. Artık Anadolu, bu Türk işbirlikçileri vasıtasıyla Batı'nın yeni sömürgesi durumuna gelmiştir, Kürdistan ise klasik sömürgesi durumuna sokulmuştur. Bir avuç işbirlikçi çıkarlarıyla buna hizmet etmektedir. Artık çıkarlarını, tamamen Batı'nın emperyalist-kapitalist sınır tanımaz sömürsünde görmektedirler. Bunun için karşı çıkmayacakları bir değer yoktur; yeter ki, çıkarları sürdürülsün. Evren-Özal kliğinin islamı kullandığını, "Türk-İslam Sentezi" adı altında bir sahte yutturmacaya girdiğini görmekteyiz. 12 Eylül faşizminin, bu anlamda gerçekten islam halklarının çıkarıyla ilişkisi şurada kalsın, tamamen onlara karşı olma durumu vardır. Batılı emperyalist ideolojilerin en güçlü destekçileri oldukları halde, özellikle İran islam devriminin olumlu etkilerini sınırlandırmak için, islama sığınmaları, yani "Türk-İslam Sentezi" söz konusudur. Bu, islamın özünü almak değil, gerici, şematik, dogmatik yanlarını islam halklarının uyanışında olumsuz bir tarzda kullanmak için girdikleri bir sahtekarlıktır; tamamen ajan islami bir hareketi geliştirmektir. Bu, öyle kokuşmuş, öyle iğrenç bir biçimde ortaya çıktı ki, mücademizin geliştiği alanlarda MİT'in olağanüstü çabaları ile bir yığın sahte tarikat örgütlendirildi. Bu tarikatlar (Nakşibendi, Kadiri vb.) sözde dini tarikatlar gibi lanse edilmesine rağmen, tamamen halkın temiz dini duygularını kötüye kullanmak için icat edilmiş istihbarat faaliyetleridir. Son derece karşı-devrimci bir

öze sahiptirler. Özellikle Kürdistan'da, yüzyıllardan beri beyler tarafından islamın gerici bir temelde kullanılması gibi, şimdi de bunların böyle gerici bir tarzda hakimiyetlerini sürdürmek için onu kullanmaları söz konusudur.

Dinin kaba materyalist yorumu tehlikelidir

Biz bu değerlendirmeleri daha çok genelde din, özelde islam dini gerçekliğini ortaya çıkarmak için yaptık. Ancak günümüz için çıkarılacak sonuç şudur: Genelde sosyalizm adına, ama kaba materyalistçe dinin ve islamın yorumlanması tehlikelidir, buna kesinlikle karşı olmak gerekiyor. İslamın genelde ABD emperyalizmi, özelde onun Türk işbirlikçileri tarafından tehlikeli bir biçimde, islam kökenli halkların uyanışını engellemek ve daha çok da İran islam devriminin anti-emperyalist özelliklerini boşa çıkarmak için kullanılması söz konusudur. Bunun yanı sıra sahte islamcı akımlara Ortadoğu monarşilerince muazzam parasal destek yapılmaktadır. Kısmen "Müslüman Kardeřler" teşkilatında bu destek somutlaşmıştır. Ve Türkiye'de de "Refah Partisi"nin içinde, daha önce de MSP bünyesinde bu destek somutlaşmıştır.

İslamı savunuyor gibi görünmelerine ve islam kardeşliğinden yana olduklarını iddia etmelerine rağmen, kesinlikle islamın devrimci özünü, halkların bir moral değeri olarak islamla hiçbir ilişkileri yoktur. Kokuşmuş sömürü ve baskı düzenlerini sürdürmek için islamın geleneksel etkisini çarpık ve dogmatik bir tarzda kullanmaya çaba sarfetmektedirler.

Emperyalizm bu konuda o kadar umutludur ki, Sovyetler Birliği'ndeki müslüman halkları bile, islamı kullanarak, Sovyet sosyalizmi ile çatışmaya sürükleyecek kadar cesaretlenmektedir. Yine, Afganistan'da sosyalizmin çarpık, kaba bir tarzda uygulanmasını da fırsat bilen islami görünümlü bir gerici hareketin geliştiği ortadadır. Bunun da arkasında güçlü bir emperyalist destek vardır, Ortadoğu gericiliğinin desteği vardır. Bu, islama doğru yaklaşmamanın, ona kaba ve biraz da ikiyüzlü yaklaşmanın nasıl kullanıldığını göstermesi açısından iyi bir örnektir. Bilimsel sosyalizmi uygulamayan klasik komünist parti anlayışlarının, bir halkı nereye götüreceğinin acı bir gerçeğidir. Onun yerine, İran islam devriminde görülen, geleneksel dış baskıya karşı olma özelliğidir. Irak'ın, islam devrimine yönelik saldırılarına karşı bir kez daha tarihte hem Irak gerici rejimine ve hem de emperyalizme karşı ilerici bir işlev görmüştür. Her ne kadar mezhepsel görünümlüyse de, İran devrimi, özünde İran halklarının ve daha çok da Fars halkının milli çıkarlarını ön plana alan bir başkaldırıdır. İran Şahlığını yıkması ilerici bir roldür. İran Şahlığı artıklarına karşı (ki çoğu liberal ve Batı yanlısı görünüyor) çıkması, onları silip süpürmesi olumludur. ABD'nin etkilerine ve yine Saddam önderlikli gericiliğin saldırganlığına karşı tavrı olumludur. Özel-

likle emperyalizme karşı dini ideolojinin nasıl kullanılabileceğini, yine yerel gericiliğe karşı (Şahlık ve monarşik rejimlere karşı) nasıl dikilebileceğini ortaya çıkarabilmiştir. Bunlar olumlu derslerdir. Dolayısıyla, Ortadoğu'da yerleşik veya daha çok da emperyalizm tarafından çıkarları sağlama alınmış, belli bir statüye kavuşmuş olan ve çeşitli bağımlı devletçikler biçiminde somutlaşan statükoculuğa karşı, İran'ın devrim hamlesi, devrimin Ortadoğu'da gelişmesi açısından olumludur. Statükonun parçalanmasına yönelik her gelişme devrimin, objektif ve sübjektif gelişimine hizmet eder. Bu anlamda ders çıkarmak, olumlu etkilerinden yararlanmak önemlidir.

Halen, gerek Kürdistan'da ve gerekse Anadolu'da, yüzyıllar boyu Osmanlıların dogmatik, gerici, sünni görünümlü egemenliğine karşı özünde sınıfsal ve ulusal olan alevi gelenekleri temelindeki direniş, varlığını sürdürmektedir. Her ne kadar kemalizm diğer birçok gerçeğe yaklaşımındaki ikiye bölünmüşlüğü olduğu gibi burada da gösterip, kendini, Osmanlıya karşı çıkan, dolayısıyla alevi mezhebini koruyan biri gibi göstermişse de, tamamen Batı ajanlığı tipinde bir ideolojik yaklaşım içinde olduğu, yine TC'nin bu konuda çok somut bir ajan kurum olduğu gözönüne serilmiştir. Bu gerçekler temelinde, Osmanlıya karşı olduğu gibi, Türk egemenliğine karşı da, direnişçi geleneğini Kürdistan'da ulusal kurtuluş temelinde dönüştürerek sürdürmek açısından alevilerin konumu ilerici-devrimci bir imkan sunmaktadır.

Devrimci yaklaşım ilerici ve sonuç alıcıdır

Evren-Özal kliğinin dine sığınması sahtekarcadır. Tonlarca ayet yazıp Kürdistan'da helikopterlerle dağıtarak Partimiz din düşmanı ilan etmeye çalışmaları sahtekarcadır ve karşı-devrimci bir girişimdir. İslamın devrimci özü ile hiçbir ilişkisi olmadığı halde, halkın geri konumunu kullanarak, devrimci faaliyetlerimizi henüz istenilen düzeyde örgütlenmemiş olmasını fırsat bilerek, böylesine bir sahtekarlıkla halkı ulusal kurtuluş mücadelemize karşı çıkarmayı hedeflemektedir.

Bu konuda bizim baştan beri dikkatli ve duyarlı hareket etmemiz sonucu, tam olmasa da belli gelişmelerin ortaya çıkması mümkün olabilmiştir. Diğer yandan gerici, dogmatik islami yaklaşımlara karşı çıkışımız doğrudur, bunu da kısmen gösterdik. Daha çok, önümüzdeki dönemde, MİT patentli mevcut bü-

tün tarikat örgütlenmelerini seyitlik ve şeyhlik kurumlarını yerle bir etmek; ama buna karşılık, halkın direniş geleneğinde sinmiş bulunan, halkın adalet ve moral değerlerine yerleşmiş bulunan islami değerlere saygılı olmak, onun dini düşünüş ve tavırlarına kesinlikle ve hem de islamın devrimci yorumunu bu biçimde yaparak sahip çıkmak devrime oldukça hizmet edebilecektir. İslam adı altındaki bütün o sahte kurumları, tarikatları, gerici imamları, benzeri kuruluşları tasfiye edip, bunun yerine halkımızın, İran devriminde görüldüğü gibi, anti-emperyalist, anti-kapitalist islami duygularını, moral değerlerini, eşitlik anlayışını, adalet anlayışını islamın doğru yorumu, doğru değerlendirilmesi ve doğru sahiplenilmesi biçiminde halka götürmek, bu temelde halkı bilinçlendirmek, kaba materyalist yaklaşımı bu biçimde aşarak bilimsel sosyalizmin Ortadoğu halk gerçeğine ve kendi halk gerçekliğimize başarıyla uygulamasını bilmek gerekir.

Bu temelde kitle bağlarını geliştirmek, kitlelerin aslında önemli oranda isyana hizmet edebilecek, adaleti işletebilecek, zulme ve eşitsizliğe karşı mücadelede küçümsenmeyecek başkaldırı olanaklarını açığa çıkarmak mümkündür. Bunun yapılması büyük öneme sahiptir. Bu temelde halkın direnişçi özelliklerini, hak-adalet duygularını harekete geçirmek büyük önem taşıyor. Bizim kurtuluşumuzda da bu çok hayati bir yaklaşımdır. Ulusal kurtuluş hareketimiz, islami ölçülerle vurgulayacak olursak, bu anlamda islamın başlangıçtaki devrimci özelliklerini olduğu gibi günümüzün koşullarına uygulayarak, azimde, kararlılıkta, eşitlik ölçülerinde ondan yararlanmaya, düşkünlüğe karşı olan özelliklerini dikkate almaya

ve halkımızın bağrında mevcut bulunan bu değer yargılarını esas almaya özen ve saygı gösterir.

Halkımızın da önemli sınıfsal ve ulusal çatışma içinde bir kimliğinin bulunduğu, olumsuz ve olumlu yönlerin mevcut olduğu bilinerek, bunlar doğru bir çözümlemeye tabi tutulmalıdır. Sahte ve biraz da dogmatik islamcı gelenekle mücadele, bir mezhep mücadelesi değildir; bir sınıf ve ulus mücadelesidir. Ve bu çok açıktır. Bunu yeniden, günyüzüne çıkarmak, bu mücadeleyi, karşımızda sahteliği, ajanlığı tartışılmaz olan ve tamamen Batı ajanlığını yaşatmak durumunda olan bir faşist rejime karşı yürüme, genelde kemalist TC'ye, özelde onun 12 Eylül'cü yaklaşımlarına karşı sürdürmek günümüzde büyük öneme haizdir. Bunu yaparken, aynı zamanda halkımızın olumlu tarihi özelliklerine de büyük değer biçmeyi, başlı başına bir örgütlenmeyi, başlı başına bir direnmeyi, bir protestoyu ifade eden bu değerleri ustaca yakalayarak, bunları örgütleyerek büyük bir ulusal kurtuluşçu ve sınıfsal devrimci güç haline gelmeyi bilmeliyiz. Bu gerçeğe şimdiye kadar soldan getirilen inkarcı-kaba yorumları, ideolojik mücadele ile gidermeliyiz. Özellikle Türkiye solunda çok etkili olan bu yaklaşımları asla kendimize yakıştırmamalıyız. Ve bu konuda biraz gerçeklerimize bağlı olmamamızın bizi kitleleseltirdiğini gözardı etmemeliyiz. Daha da azami kitlelesleşmenin, mevcut olağan yaklaşımımızı daha da derinleştirerek uygulamayla bağlantılı olduğu unutulmamalıdır. Bütün bunların, islamda bir reformculuk olmadığı, tam tersine halklarımızın yüzyıllardan beri kazanmış olduğu tarihsel özelliklerine gerçekçi yaklaşımdan ibaret olduğu açıktır. Somut gerçeklere, halkın somut

tarihi gerçeğine, kimliğine doğru yaklaşılmalı, kimliğin başlangıçta çok güçlü olmasına karşılık, emperyalist-kapitalist sömürgeci güçler tarafından nasıl geriletildiği, köreltildiği ortaya konulmalı ve buna karşı mücadelenin temel bir biçiminin de halklarımızın tarihini ortaya çıkarmanın gerçekçi bir çabası ve mücadelesi içinde olmak olduğu iyi bilinmelidir.

Bu gerçeklerle emperyalizme, sömürgeciliğe ve işbirlikçilerine karşı kimlik savaşı içinde olmak, ulusal ve sınıfsal kimlikle savaşılmak, kurtuluşu bu biçimde tarihi bir temele indirgemek, böylelikle birçok uygarlığa beşiklik etmiş Ortadoğu halklarına tekrar insanlık değerlerinin oluşmasında büyük rollerinden birisini oynatmak ve günümüzde bu halkları kapitalist-emperyalizme karşı çıkararak bu temelde yeniden doğuşlarını gerçekleştirmek Partimizin ideolojik yaklaşımımızın esaslarından. Partimizin sosyalizm kavrayışının bir ifadesidir. Bu, Ortadoğu halklarının gerçeğine en bilimsel sosyalizmi yaratıcı bir biçimde uygulamamızın özüdür. Türkiye'de özellikle bu konuda geliştirilmek istenilen, "Din ve devlet işleri ayrıdır. Laiklik ilericiliktir" safsatasına inanılmamalıdır. Laiklik aslında Batı'nın ve siyonizmin çıkarlarını dikkate alan, Ortadoğu halklarının ise sınıfsal ve ulusal kurtuluşlarını örtbas etmede kullanılan bir yaklaşımdır.

Partimizin sas aldığı bilimsel sosyalizmin, toplumu bütün yönleriyle nasıl özgürleştirebileceğinin çerçevesi çizilmiştir. Yine, dinsel gerçeğe nasıl yaklaşıldığı açıkça bellidir. Bu açıklık içerisinde, laikliğin Türkiye'deki gelişimini biz ilericilik olarak değerlendirmiyoruz. Bir devrim olduğunu son derece ilerletici bir öge olduğunu kabul etmiyoruz. Bilakis,

laiklik, genelde Ortadoğu halklarına, özelde ise Anadolu ve Kürdistan halkına karşı olan, onların sınıfsal ve ulusal kurtuluşlarına dayatılmış bir Batı oyunudur. Bir Batı işbirliğidir. "Din ve devlet işleri birbirlerinden ayrıdır" derler ama, bu dinin devlet tarafından en kötü bir biçimde kullanılmasıdır. Türk Diyanet İşleri Başkanlığı adı altında, dinin son derece boyun eğmeci ve en silik bir tarzda devletçe kullanılmasına hizmet eden bir kurum vardır. Yine işine geldiği zaman dini en kötü bir tarzda ve de özellikle sınıfsal-ulusal mücadeleye karşı kullandığı bilinmektedir. Bu, dini, sosyalizme karşı kullanmasıdır. Bu nedenle, Türkiye'deki laikliği reddetmek, karşı devrimci özünü görmek gerekir. "Din ile devlet işleri ayrıdır" safsatasına inanmamak gerekir. Din, ayrılmaz bir siyasal yaşamdır; aynı zamanda onun kültürel, moral bir sosyal biçimidir de.

Ortadoğu'nun insanı ve halkları bu anlamda islami kimlik içerisinde din ve devlet ayrımı şurada kalsın, dinle devlet iç içe, kültürel, sosyal, hukuki ve hatta ekonomik yaşamı iç içe ayarlayan bir öze sahiptir. Böylesine bir tarihi gerçekliği vardır. Dolayısıyla dinin bu biçimdeki saptırılmışlığına, ikiyüzlü kullanılmasına karşı olmak, islam dininin Ortadoğu halkları gerçeğinde önemli bir ağırlığı olduğunu görmek, bu ağırlığı olumlu yönden değerlendirmek, gerici özünü tasfiye edip ilerici olumlu özüne sahip çıkmak, günümüzde halkların kimlik bulmasında ve ulusal kurtuluşlarında bunu böyle benimseyip değerlendirmek önem taşır. Laiklik ikiyüzlülüğünün gerçekten karmakarışık hale getirdiği ortamı böylesi bir yaklaşımla aydınlatmak ve gerçeklerin hakkını vermek, halkların kimliğinin doğru kavranmasına ve

günümüzde. Kürdistan halkı söz konusu olduğunda kendi tarihi gerçekliğine bu biçimde sahip çıkmak, aynı zamanda günümüzün sınıfsal ve ulusal çelişkisini gidermede, kendi kimliğini doğru kullanmada ve tanımlamada özenli ve bilinçli davranmasını bilmek, bundan sonraki ulusal kurtuluş faaliyetlerinde islam dininin olumlu özelliklerini iyi yakalayarak daha şimdiden bir cephesel kol halinde örgütlemek, islam dini ve ulusal kurtuluş arasındaki doğru ilişkiyi Kur'an ayetlerine dayanarak açıklamak, bunda giderek doğru bir programa kadar ulaşmak, bütünüyle halkımızı ve dürüst din adamlarını bu temelde ulusal kurtuluş çatısı içinde örgütlemek doğru ve yerine getirilmesi gereken bir görevdir. Mevcut yetmezlikleri bu temelde aşmak, ulusal kurtuluşçu cephe hareketini ve dolayısıyla da toplumsal kurtuluşu hızlandıracaktır.

Aynı zamanda, faşizmin hâlâ islami bir çerçeveye bürünerek ve halkımızın bilincinin de yeterince gelişmemesini fırsat bilerek asimilasyon temelinde islamı çok kötü kullanmasına engel olmak için, mezheplerin rolünü, özellikle aleviliğin rolünü ulusal kurtuluştaki doğru bir çözümlemeye kavuşturmak ve faşizmin dine ikiyüzlüce yaklaşmasına karşı dini doğru temelde ele alıp açıklamak tahmin edildiğinden daha fazla olumlu bir halk gerçeğine yol açacaktır. Yine bu, mezhep çatışması adı altında faşizmin halkımızı birbirine karşı kullanmasına son verdirebilecektir. Unutmayalım ki, 12 Eylül faşizminden önce mezhep kavgasıyla, sınıfsal ve ulusal kurtuluş mücadelemiz bastırılmak istendi. Ve bu konuda hiç de az mesafe katedilmedi. Bunu önlemek ve önümüzdeki dönemde din ve mezhepçilik kozunu ellerinden al-

mak için soruna böylesine kapsamlı yaklaşmak ve bu biçimde çözüm gücü olmak büyük önem taşır. Partimiz bütün toplumsal ve ulusal sorunlara olduğu gibi, görülüyor ki din gerçeğine, dinden kaynaklanan sorunlara da bilimsel bir çözüm getirebiliyor. Bu çerçevede doğru ve olgun bir hareket programı ortaya çıkarabiliyor.

Özellikle bundan sonra da geliştirilecek örgütlü çalışmalarla ulusal kurtuluş mücadelemiz ve de onunla iç içe sınıfsal kurtuluşumuz önemli bir aşamaya gelebilecektir. Bu aşamaya gelirken, dinin devrime karşı tehlikeli bir biçimde kullanılmasını engellemek ve islamiyeti devrimin hizmetinde iyi bir işleve kavuşturarak bu silahı gericiliğin kendisine karşı, emperyalizme, sömürgeciliğe ve tüm işbirlikçilerine karşı ustaca çıkarmak gerekir. Önümüzdeki dönemde çalışmalarımızda bir de bu temelde daha başarılı bir yaklaşım göstermek mümkündür. Bu yaklaşım, pratikte gösterilecek çabalarla örgütlendirildiğinde, hem daha fazla kitleselleşmeye hem de halk savaşımızın daha da hız kazanmasına, dolayısıyla başarıya gitmesine yol açabilecektir.

Sonuç

İnsanlarda din düşüncesinin ortaya çıkışından günümüze kadar bütün dinsel olay ve süreçler incelendiğinde ortaya inkar edilmez bir gerçek çıkmaktadır. Her şeyden önce, din, başlangıçta insana zorla ve dışarıdan dayatılan bir olgu değildir. Her ne kadar tarihsel süreç içinde dinler kurumlaşmış ve sınıfsallaşma olayında rol oynamışsa da, başlangıç tamamen farklıdır.

Bu yüzden, din, hiçbir zaman insanların toplumsal gelişmelerinin belli bir aşamasında ihtiyaç duyulan ve topluma dayatılan bir olay olarak görülmemelidir. Din, insanla birlikte vardır.

Din, başlangıçta, insanlığın doğa ve yaşam zorlukları karşısında yöneldiği bir sığınma, kendini güçlü hissetme ve doğaya (daha sonra topluma) egemen olma ihtiyacından doğmuştur. Ölümü bir türlü kabul

etmeyen insanın "cennet" ve "öbür dünya" tasarımı da mutluluk içgüdüsünün hayal aleminde tatmin olmasıdır. Bu bakımdan insan, yaşam, doğa ve ölüm karşısında böylesi bir yönelime gereksinim duyar. Başlangıçtan günümüze kadar dinler tarihine bakıldığında, manevi düşünce aynen kalmak şartıyla, tanrı kavram ve tasavvurunda değişiklik olmuştur. İlkel komünal toplumdan günümüze kadar, doğa güçlerini temsil eden tanrılardan ve putlardan Semavi dinlere kadar katedilen gelişme, doğrudan bilimsel gelişme ve insan ufkunun gelişmesiyle ilgilidir. Burada din ve tanrı kavramını da özdeşleştirmek gerekir. Manevi güçlerin tanrı kavramı olarak sembolleştirilmesi nasıl olursa olsun, hemen hemen bütün dinlerde manevi düşünceye sevk eden nedenler aynıdır. Aradaki fark, içinde bulunulan zaman, mekan, yaşam şartları ve katedilen bilimsel gelişme ile, doğa ve maddeyi anlama düzeyi ile ilgilidir. İnsanlığın var oluşundan günümüze kadar geçen süre içinde tanrılara atfedilen sıfat ve güçlülüğün basitten karmaşığa ve büyüğe doğru gelişimi, kuşkusuz tanrının evrimi değil, insanın evrimi ve toplumsal gelişme ile ilgilidir.

Din ve tanrı tasavvuru insanın gelişme düzeyine göre şekil almaktadır. Başlangıçta insan, doğa ve yaşam karşısında güçsüz olduğundan, günlük yaşam dahil her olayı tanrılarına malederdi. Zamanla bu durum aşılmakta ve tanrı hem yüceltilmekte hem de artık basit ve anlaşılabilir, açıklanabilir olayların nedeni ve sorumlusu olmaktan çıkarılmaktadır.

Demek ki, din ile yaşam arasındaki ilişki her zaman var olmuştur. İnsanın doğa, evren ve madde üzerindeki düşüncesi muğlak kaldığı sürece ve yine

yaşam ve ölüm gerçeğini kendi içine sindiremediği ve kabullenemediği sürece manevi düşünceler şu ya da bu şekilde var olacaktır. İnsanların her şeyi bilme ve ona hükmetme, onu değiştirme hırsıyla bilinmeyenlerin çokluğu arasındaki çelişki var oldukça insanların doğa üstü, madde üstü güçlere inanmasının temelleri var olacaktır.

Din, insanın doğa, yaşam ve ölüm karşısındaki güçsüzlüğünün bir eseri olarak ortaya çıkmakla birlikte, zamanla bir ideoloji durumuna gelmiştir. Aydınlanma çağına kadar bu durum devam etmektedir. İnsanların dünya, evren, gök bilimi ve madde konusundaki düşünceleri ve bunlara getirdiği yorum gücü, o zamanki bilimsel gelişme düzeyine tekabül etmekteydi. Her doğan yeni gün, o zamna kadar ki bilim-teknik ve doğa bilimine belli yorumlar getirerek bunları kendisine maletmekteydi. Oluşturulan düşünce ve yorum sistemi, insanların kabul edebileceği ve en azından çürütemeyeceği ölçüleri ve kanıtları esas almaktaydı. Ortaçağ boyunca, insanların, ulaşmak istedikleri düzeyiyle, gerek müslümanlıkta ve gerek hristiyanlıkta ideolojik, politik, hukuksal ve toplumsal yaşamın sürdürülmesine tümünden damgasını vuran dine itiraz etmeleri için, pek gerçekçi bir nedenleri yoktu.

Ne var ki, evrenin yapısı ve madde üzerindeki somut ve deneyele ispatlanabilir bilgiler ortaya çıkınca, dinde reform yoluna gidildi. Bu değişiklikte, üretim ve üretimden kaynaklanan çeşitli sorunlar da önemli rol oynamaktadır. Özellikle hristiyanlıkta bu durum belirgin olarak görülür. Kilisenin farklı yasaları ve tüm toplum üzerinde dini yasalarla egemen olması durumu, geri feodal koşullarda önemli çelişkilere

dönüşmeden katlanılabilir bir konumdaydı. Var olan ekonomik, toplumsal ve bilimsel sorunlara kilise ölçüleri içinde çözüm getirmek mümkündü. Ama kapitalizmin de ortaya çıkışına neden olan gelişmeler ve yasalarla kiliseyi uzlaştırmak artık imkansızdı. Kilisenin bu gelişmeleri uzun süre görmezlikten geldiği, inkar ettiği ve hatta buna karşı direndiği bilinmektedir. Ne var ki, gözle görülen gerçekleri uzun süre tümenden inkar etmek de mümkün değildi. Burjuvazinin yeni bir felsefeyi kendisine çıkış yaparak üretim, hukuk ve sosyal-siyasal yaşamı yeni esaslar üzerinde inşa etmesi ve kilisenin egemenlik alanında kalması bu döneme rastlamaktadır.

Görüldüğü gibi, insan düşüncesinin egemen olduğu yerde din ve tanrı uzaklaşmaktadır, ama tamamen yok edilememektedir.

Dinler, toplumsal sorunlara çözüm getirdikleri ölçüde sadece bir inanç olmaktan çıkmış, sosyal yaşam içinde de hayat bulmuşlardır. Tek tanrılı dinlerde bu olgu daha net görüldüğü gibi, eskiden yeniye gelindikçe dinlerin bu rolü de artmaktadır. Örneğin, hristiyanlık daha eski olduğundan, toplumun binlerce yıl sonra karşı karşıya kalacağı sorunları net olarak görememiştir. Kilise yasaları (reform öncesi) oldukça katıdır. Toplumun ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel ve bilimsel gelişmesine kapalıdır ve bütün bunları kendi onay ve süzgecinden geçirmek ister. Dolayısıyla, daha sonraları, kilise ve krallıklar arasında büyük çelişkiler görülür ve hatta bu çelişkiler çatışmalara dönüşür. İslamlık kendisinden önceki dinlerin sonuçlarından, olumlu ve olumsuz yönlerinden dersler çıkarır ve ta başından, din ile ekonomik-toplumsal gerçekleri uzlaştırmaya, kural-

ları esnek tutmaya özen gösterir. Dinin ekonomik ve sosyal yaşamın yasalarıyla çelişkiye düşmemesi için aldığı tedbirler esnek olduğundan, günümüze kadar şeriatla idare edilen toplumların varlığı da söz konusu olur. "Müftahit" denilen büyük din alimleri, tarih süreci içinde, her elli, yüz yılda bir tarihin katettiği gelişmeleri değerlendirirler ve islami kuralları bu yeni gelişmelere ayarlarlar. Bununla, dini, her zaman diri ve çözümleyici gücü olarak tutmaya çalışırlar. Burada islamlığın sosyal bir din olma özelliği ortaya çıkar. İslamlığın en son din olması özelliği de dini kuralların esnek tutularak gelecekte yeni bir din sorununun ortaya çıkmasının baştan engellenmesi yüzündendir.

Demek ki, başlangıçta doğa karşısındaki güçsüzlüğün bir sonucu olarak ortaya çıkan din, daha sonra, insanın doğa karşısında belli bir inisiyatifte ulaşmasıyla ve sınıflı toplumlarla birlikte insanlar arasındaki mücadelelerin de yeni bir biçimi oluyor. İnsanın tarih boyunca karşı karşıya olduğu sorunların çözümünde şu ya da bu şekilde din etkisini ya da dine sığınmayı görmekteyiz. Yine, bir başka yönden de şu olgu iyi gözlenmektedir: İnsanlararası egemenlik mücadelesinde, sınıf sömürüsü ve otoritenin tesis edilmesinde, insan her zaman için dine gereksinme duymamıştır.

Feodal toplumda insanı her yerde ve her zaman fiili bir denetim altında tutamayan hakim sınıflar, her yerde hazır ve nazır tanrı kavramını geliştirmişler ve göklere çıkarmışlardır. Köleci sistemin yıkılmasıyla, insan tanrılar da son bulur. Tek tanrılı (Semavi) dinlerin ortaya çıkışıyla, hakim sınıfın temsilcileri tanrı olma sevdasından vazgeçerler. Bu

dönemle birlikte hristiyanlıkta papa ve kralları, islamlıkta da halifeleri tanrının yeryüzündeki temsilcileri olarak görmekteyiz. Feodal hakim sınıflar dinleri sınıf çıkarlarına göre düzenlemekte ve bir egemenlik aracı olarak kullanmaktadırlar.

Ortaçağ'da tek tanrılı dinlerin, özellikle islam dininin son ve en önemli tek tanrılı din olarak kendisini ilan etmesiyle birlikte, bir anlamda dinsel ideolojik çağın yerini giderek bilimin ön plana çıktığı bir çağa bıraktığını belirtmeliyiz. İslamiyetin kendini son din ilan etmesi tesadüf değildir. Uygarlığın genel gelişme seviyesi, özellikle bilimlerin gelişmesi, yani doğanın bilimsel yöntemlerle başta deneyim, gözlem, yoklama, sınama, tecrübe etme ve böylelikle doğa kanunlarının bu doğruluğunu pratikte görebilme yöntemleri, uygulamaları ile kendini daha da ortaya çıkardıkça, özellikle kapitalizmin doğuşu ile birlikte bilimin kapitalist gelişmedeki yeri belirginleştikçe, dinsel ideoloji ve ona dayalı siyasal, hukuki, ekonomik uygulamalar sert bir eleştiriye uğruyor. Bunun yerine, başta doğa alanı olmak üzere, giderek, toplumsal alan da devrimci bir eleştiriye tabi tutuluyor. Özellikle toplumun tarihsel gelişiminden tutalım, ideolojik, siyasi, hukuki, ekonomik bütün yönlerde bir eleştiriye tabi tutulması söz konusudur. Daha önce dinsel ideoloji ile izah edilmek istenen her şey ters yüz edilerek bilimle izah edilmek isteniyor. Ve bu alanda sadece eleştiri değil, giderek dine düşmanlık geliyor. Burjuvazinin yükseliş çağında bu anlamda dine karşı yönelttiği sadece bir eleştiri değil, giderek bir düşmanlıktı.

Kapitalizmin gelişmesi, üretimin merkezileşmesi ve sömürünün daha somut temelleri üzerinde müm-

kün olması, bir bütün olarak kapitalist üretim ilişkileri, insanların din vasıtasıyla denetlenmesini gereksiz kılar. Burjuvazi, ekonomik ve sosyal yapıyı sürekli ordu, polis ve gelişmiş teknikle, her alanda örgütlü devlet gücüyle denetleme imkanlarına sahiptir. İnsanları manevi yollarla direkt ya da dolaylı olarak kendisine bağlama zorunda değildir. Metanın toplumsal yaşama damgasını vurması ve ekonomik bağımlılığın son derece sistemli bir biçimde burjuvazi lehine şekillendirilmesi, ruhani liderleri, yetki ve varlıkları sınırlı birer sembol durumuna sokar. Sermaye ve üretim araçları kimin elindeyse o, topluma egemen olmaktadır.

Ama ne zaman ki kapitalizm olgunlaştı, yeni devrimci sınıf olarak proletarya doğdu ve bu sefer eleştiri silahını, hem de en güçlü ve daha bilimsel olarak proletarya üzerine aldıysa, işte o zaman egemen sınıf olarak burjuvazinin zırhına sığınmaya başladı. Ve dini tekrar öne çıkarmaya, kitleleri eski dinsel ideolojik dogmalarla köreltmeye, kendi sınıf çıkarlarına dini alet etmeye başladı. Dinin olumlu özelliklerini veya eşitliğe, adalete, hümanizme dayalı hususlarını kendi bencil sınıf çıkarları için kullandı. Ve bu anlamda bilimsel sosyalizmin önderleri, dinin bir afyon olarak kullanıldığını göstermek istediler. Böylesi bir belirleme yaptılar. Dönemi için bu anlaşılır bir husustur.

Daha sonra emperyalist aşamaya ulaşan kapitalizmin, özellikle sömürgeleştirdiği alanlara, onların geleneksel tarihlerine saldırılarını geliştirirken bütün manevi üst yapılarına da bir saldırısı söz konusuydu. Dolayısıyla sömürgeciliğe karşı, emperyalizmin sömürgeciliğine karşı, sömürgeleştirilen ülkelerin

halklarının başkaldırısında eski geleneklerin direnişçi özelliğinin yanında dinin de önemli bir başkaldırıci özellikte olduğu ortaya çıktı. Ortadoğu toplumlarında olsun, birçok geri bırakılan, sömürgeleştirilmek istenilen halklarda olsun, din, ideolojik bir konuma da büründü. Bir direnç kaynağı oldu. Her ne kadar bilimsel sosyalist bir ideolojik öncülük değilse de bu, yine de emperyalizme, onun dayattığı sömürgeciliğe karşı çıkması anlamında bir roldür ve bu günümüze doğru en belirgin olarak İran'ın anti-emperyalizminde görülür. İran'da şialık temelinde islamiyetin önemli bir ideolojik fonksiyonu yerine getirmesinde görülür. Ortadoğu halklarının anti-emperyalist mücadelelerinde, anti-sömürgeci mücadelelerinde dinin bünyesinde bu temelde kullanılacak yanların olduğunu görmek gerekir.

Özellikle şia (alevi) mezhebinin kökeni yüzyıllara dayanan isyancılığında dinin bu başkaldırıci yanlarını görüp güncelleştirmek, bunu yalnızca mezhepsel sapmalarda da değil, dinin başlangıçtaki ihtilalci özünde ve onun ileri bir dönemi açan özelliğinde iyi görmek, günümüzde de halkların devrimci mücadelesinde bunu kullanmak, özellikle dinin gerici bir temelde kullanılışına karşı ilerici bir temelde kullanılışına büyük önem vermek gerekiyor.

Sınıflı toplumların ortaya çıkmasıyla birlikte, hem sınıflar arasındaki çelişkilere, hem de sosyal yaşam kurallarına müdahale etmede dinin seyirci kalmadığı görülmüştür. Doğa dinlerinden tek tanrılı dinlere geçişin nedenlerinden birisi de budur. İnsanlar arasında sınıfsal çelişki ve bu çelişkiden doğan sorunların olmadığı dönemlerde, dinin konusu ve insanların dinden beklentileri farklıdır. Yağmurun yağ-

dırılması, afetlerin çıkması, ürünlerin bereketli olması vb. sorunlar dine sarılmanın nedenini oluşturmaktadır. Ama sınıflı toplumlarla birlikte, bölüşüm, hukuk, mülk edinme ve en az bunlar kadar, mevcut ekonomik, sosyal ve siyasal düzeni koruma, aşırılıklardan kaçınma, kültürde, ahlakta, insan neslini ve ortak yaşam değerlerini risklerden koruma gibi sorunlar dini kurallara göre çözüme kavuşturulmaktadır.

Dinin bir de geleceğe ilişkin rolünden kısa bir tanım düzeyinde bahsetmek istersek: Her ne kadar dinin doğuşu ve yaşam karşısındaki zayıflıktan kaynaklanıyorsa ve bireyin bu konudaki zayıflığının bir ürünü olarak doğuyorsa da, yine toplumun özgürleşmesi oranında, doğaya karşı toplumun ve bireyin hakim olmasıyla orantılı olarak nasıl etkisini yitirebilecekse de, her zaman doğa karşısında bireyin zayıf kaldığı ve her zaman doğa güçlerinin tahribatlarıyla, üstünlüğüyle karşı karşıya kalabileceği göz önüne getirildiğinde, klasik dinler gibi olmasa da, tek tanrılı dinler gibi olmasa da, yine de güncel doğa ve de sınıfsal, toplumsal çelişkiler, zayıflıklar oranında dine de yaklaşımların kendini ortaya çıkaracağını, dolayısıyla her zaman bir manevi boşluğun manevi bir yaklaşımla doldurulacağını bilmek gerekiyor. Dolayısıyla, bu konuda kaba materyalist bir yaklaşım yerine, toplumların içinde bulunduğu doğaya ve içindeki çelişiklere karşı zayıflıkları oranında, yaratıcı manevi bir yaklaşımın sergilenmesini becermek gerekiyor. Bunun önemini bilerek yaklaşmak gerekiyor.

Bugün, bilim ve teknikte gelişmiş toplumlarda dinin halen varlığını sürdürmesi, hatta tamamen bilimsel esaslar üzerinde toplumu eğiten Sovyetler Birli-

ğ'inde bile dinin önemli ölçüde var olması ve bunun milyonların yaşamında önemli bir yer tutması, insanların basit bilgileri ile tamamen dinden vazgeçmeyeceklerini göstermektedir. İnsan kendi varlık nedenlerini bilmediği sürece, bilim ve teknikte ne kadar gelişme olursa olsun, din, şu ya da bu ölçüde varlığını koruyacaktır.

Fiyatı: 6.000 TL